

Dåpens nødvendighet til frelse i Den norske kirkes dåpsliturgi

Kristin Mørreaunet

Avh 504 – Spesialavhandling med metode (30 ECTS)

Studieprogram: Cand.theol.

Veileder: Professor Kjell Olav Sannes

Det teologiske Menighetsfakultet

Våren 2012

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	4
1.1	BAKGRUNN	4
1.2	PROBLEMSTILLING	6
1.2.1	<i>Underspørsmål</i>	7
1.3	DEFINISJON AV TERMINOLOGI	8
1.4	MATERIALE.....	9
1.5	METODE	10
2	HVILKE FORBINDELSER FINNER VI MELLOM DÅPEN OG FRELSEN TIDLIGERE I DEN NORSKE KIRKES LITURGI?	11
2.1	FRELSE I DÅPEN FRA REFORMASJONEN TIL 1920	11
2.1.1	<i>Eksorsismer og syndflodsbedø</i>	12
2.2	FRA ALTERBOK 1920 TIL GUDSTJENESTE FOR DEN NORSKE KIRKE 2011	14
2.3	OPPSUMMERING KAPITTEL 2.....	21
3	HVILKE ARGUMENTENE FINNES I HØRINGEN ETTER FORSLAG 2008, NÅR DET GJELDER FRELSE I DÅPEN?	22
3.1	MENER RESPONDENTENE AT DÅPEN ER NØDVENDIG TIL FRELSE?.....	23
3.2	HVA LEGGER RESPONDENTENE TIL GRUNN FOR TANKEN OM DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE?	25
3.2.1	<i>Arvesynden som grunnlag for dåpens nødvendighet til frelse</i>	25
3.2.2	<i>Skapelsen som grunnlag for frelsen i dåpen</i>	27
3.3	HVORDAN BØR DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE KOMME TIL UTTRYKK I LITURGIEN, I FØLGE RESPONDENTENE?.....	29
3.4	OPPSUMMERING KAPITTEL 3.....	32
4	PROBLEMSTILLINGENE FRA HØRINGEN	33
4.1	HVORDAN VIRKER LÆREN OM ARVESYNDEN INN PÅ LÆREN OM DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE?	34
4.1.1	<i>Arvesynden</i>	34
4.1.2	<i>Mennesket som samtidig rettferdig og synder</i>	37
4.1.3	<i>Dåpen gir fellesskap med Gud</i>	38
4.1.4	<i>Arvesynden og dåpens nødvendighet til frelse</i>	39
4.2	HVILKE FORBINDELSER ER DET MELLOM FRELSEN I DÅPEN OG SKAPELSEN?	41
4.2.1	<i>Recapitulatio-termen hos Ireneus</i>	41
4.2.2	<i>Menneskesyn hos Ireneus</i>	43
4.2.3	<i>Er dåpen nødvendig for at et menneske skal kalles Guds barn, eller er ethvert menneske Guds barn?</i>	44
4.2.4	<i>Skapelsen og dåpens nødvendighet til frelse</i>	48
4.3	OPPSUMMERING KAPITTEL 4.....	51
5	HVORDAN BØR DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE KOMME TIL UTTRYKK I DEN NORSKE KIRKES LITURGI?	52
5.1	LITURGISKE LEDD I G 2011 MED RELEVANS FOR DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE.....	52
5.1.1	<i>Ord om hva dåpen gir</i>	52
5.1.2	<i>Johannes 3,16</i>	53
5.1.3	<i>Bønn ved døpefonten</i>	53
5.1.4	<i>Dåpshandlingen</i>	54
5.2	DÅPENS NØDVENDIGHET TIL FRELSE I DÅPSLITURGIEN SOM HELHET	55
5.3	GUDS BARN	56

5.4	OPPSUMMERING KAPITTEL 5.....	57
6	KONKLUSJON.....	58
7	FORKORTELSER	60
7.1	FORKORTELSER INSTITUSJONER	60
7.2	FORKORTELSER KILDER.....	60
8	KILDER.....	61
8.1	BIBELUTGAVER	61
8.2	LITTERATUR	61
8.3	MATERIALE HENTET FRA INTERNETT:	64
9	BILAG.....	66

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

De bar små barn til ham for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han sint og sa til dem: «La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.» Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. Mark 10, 13-16

Den 27. november 2011 bar vi, i takk og tro, vårt barn til Herren i den hellige dåp. Vi ble overrasket over flere ting ved gudstjenesten dåpen fant sted i. For eksempel sa presten ingen ting om at barna var født med menneskeslektens synd og skyld, slik som han pleier. Vi hørte heller ikke at han sa at de ble Guds barn i dåpen. Noe nytt var kommet til kirka den søndagen; en ny ordning for gudstjenesten.

Min personlige motivasjon for å skrive om dåpen og den nye liturgien i min avhandling, er nettopp denne gudstjenesten der vår datter ble døpt. De nye formuleringene vekket meg opp fra min “liturgiske søvn,” som jeg havnet i en eller annen gang etter å ha hørt de samme ordene om igjen utallige ganger. Den “dogmatiske ryggmargsrefleksen” var heldigvis intakt, og spørsmålene strømmet på. Jeg har ennå ikke døpt noen selv, men vet jeg skal gjøre det mange ganger når jeg blir prest. Jeg må vite hva som skjer når mennesker blir døpt. Derfor har jeg også en faglig motivasjon for å skrive om dåpen; den vil være en sentral del av min hverdag som prest.

Den nye liturgien ble til gjennom en lang og grundig prosess. Den startet med at Ungdommens kirkemøte i 2003 henvendte seg til Kirkemøtet og Kirkerådet med ønske om en fornyelse av gudstjenesten.¹ Samme år vedtok Kirkerådet at det skulle igangsettes et arbeid med en reform av høymessen.² Nemnd for Gudstjenesteliv (NFG) ble opprettet året etter, med fem underutvalg.³ Underutvalget som jobbet med dåpsliturgien lå lenge fremst i arbeidet med å ferdigstille forslaget for Kirkerådet.⁴ Likevel kunne det ikke sendes ut på høring med det øvrige materialet. I forordet til forslaget til ny dåpsliturgi fra 2008 står det ”Dåpsliturgien ble ikke sendt ut sammen med det øvrige liturgiske materialet fordi Kirkerådet trengte lengre tid

¹ UKM Sak 05/03. Protokoll Ungdommens kirkemøte 2003

² KR 54/03. Protokoll Kirkerådet 11.-12. september 2003

³ KR 10/04. Protokoll Kirkerådet 15.-16. mars 2004

⁴ Statusrapport for arbeidet med Reform av kirkens gudstjenesteliv KM 3.2/7

til dette enn til det øvrige. [...] Kirkerådet hadde så vidt kritiske innvendinger til forslaget at det på sitt møte i juni ba om å få seg forelagt et bearbeidet forslag.”⁵ Dåpsliturgien var på høring i ett år fra 15. september 2008 til 15. september 2009. Det ble gitt rom for at alle menigheter som ville, kunne prøve ut materialet, men noen menigheter fikk et særskilt ansvar for å prøve ut materialet og levere inn høringssvar.⁶ De kirkelige utdanningsinstitusjonene, alle bispedømmeråd og biskopene leverte også inn høringssvar.⁷ Kirkerådet mottok 75 elektroniske høringssvar til dåpsliturgien, samt nesten 30 innspill fra andre institusjoner og personer.⁸ Da Kirkerådet i 2010 skulle oppsummere høringssvarene de fikk inn, etter at *Forslag til ny ordning for dåp i Den norske kirke* hadde blitt testet ut og vurdert, kunne de peke på følgende:

*"Den sterkeste kritikken av dåpsliturgien er at den ikke tydeliggjør hvorfor dåpen er nødvendig. 70,3 % av alle høringssvarene mener at dette ikke kommer klart fram i Forslaget. Hele 91,2 % av høringsinstansene (bispedømmer, fakulteter, organisasjoner mm) mener dette, og også blant prøvemenighetene er kritikken uvanlig sterk (44,1 %). Alle bispedømmene og utdanningsinstitusjonene uttrykker denne kritikken."*⁹

Dette gjorde meg nysgjerrig. Hva var det med forslaget til dåpsliturgi som gjorde at dåpens nødvendighet til frelse ble utydelig? Hvorfor er egentlig dåpen nødvendig? Hvordan gikk det etter høringen; gjenspeiler den nye liturgien dåpens nødvendighet på en god måte? På bakgrunn av refleksjon rundt disse spørsmålene har jeg valgt å avgrense temaet dåp til å handle om dåpen som nødvendig til frelse.

⁵ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:5

⁶ Orientering om høring på gudstjenestereformen på bakgrunn av høringene og høringsutvalgene. Ved Paul Erik Wirgenes, avdelingsdirektør i Kirkerådet Tønsberg, 17. november 2009

⁷ Kirkerådet 2008 Orientering om høringsdokumentene

⁸ Kirkerådet 2009 ved Lillian M. Dittmann: Gudstjenestereformen/Dåp - Oppsummering av høringssvar s. 3-5

⁹ Saksdokumentet til Kirkerådets møte 27.-29. mai 2010. Sak 24/10. Side 7.

1.2 Problemstilling

Hvorfor er dåpen nødvendig til frelse, og hvordan bør dette komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi?

Jeg har valgt en todelt problemstilling. For det første ønsker jeg å gjennomtenke og reflektere over første del av Confessio Augustana (CA) artikkel 9: “Om dåpen lærer de at den er nødvendig til frelse.”¹⁰ Mitt teologiske ståsted er luthersk. Dermed ser jeg på bekjennelsen som normert norm, og Skriften som normerende norm. Når jeg i dette arbeidet tar utgangspunkt i CA, gjør jeg det med følgende holdning: CA sammenfatter viktige punkter i den sanne kristne lære.¹¹ Min for-forståelse er altså at dåpen *er* nødvendig til frelse. Når jeg skal undersøke hvorfor den er det, gjør jeg det hovedsakelig for å få en økt forståelse av hva bekjennelsen egentlig sier. Jeg vil finne ut hva det er som gjør dåpen nødvendig til frelse. Samtidig må jeg forholde meg til bekjennelsen med et kritisk blikk: *Er* dåpen nødvendig til frelse? ”Luthersk dogmatikk tar bevisst sitt utgangspunkt i den lutherske bekjennelse, men den kan ikke forutsette at bekjennelsens syn på Skriftens innhold er sant.”¹²

For det andre spør jeg i min problemstilling om *hvordan* dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi. Siden liturgien uttrykker kirkens lære, er det viktig at læren kommer tydelig og presist fram i liturgien, jf. prinsippet ”*Bønnens lov er troens lov*” (latin: *lex orandi – lex credendi*).¹³ Jeg har avgrenset det til kun å handle om *Den norske kirkes* liturgi i problemstillingen. Dette betyr ikke at jeg har lagt vekk det økumeniske perspektivet i min avhandling. Jeg mener at det jeg kommer frem til av normerende karakter i denne avhandlingen ikke kan begrenses til å gjelde kun Den norske kirke, men også den verdensvide kirke. Grunnen til at jeg likevel har valgt å avgrense meg slik jeg har gjort, handler på først og fremst om materialet som skal anvendes for å svare på problemstillingen. Det er i stor grad hentet fra Den norske kirkes gudstjenester og reformer. Dessuten er det dette kirkesamfunnet jeg i praksis har for øyet i denne avhandlingen, og som jeg skal fokusere på.

Med den nye liturgien, er særlig menneskesynet i dåpen blitt aktualisert på nytt. Selv om problemstillingen ved første øyekast ser ut til å omhandle soteriologiske spørsmål, vil antropologi være en sentral del av dette arbeidet

¹⁰ Mæland 1985:32

¹¹ Sannes 2008:160

¹² Sannes 2008:159

¹³ Austad 2008:146

1.2.1 Underspørsmål

Jeg vil benytte meg av to underspørsmål i oppgavens deskriptive del. Disse mener jeg etterspør bakgrunns materialet jeg trenger for å kunne svare på hovedproblemstillingen.

1.2.1.1 Hvilke forbindelser finner vi mellom dåpen og frelsen tidligere i Den norske kirkes liturgi?

Hovedsakelig vil jeg til dette underspørsmålet gi en fremstilling av Den norske kirkes dåpsliturgier fra og med Alterbok fra 1920 og frem til i dag. Jeg vil sammenlikne ulike liturgier med hverandre for å se hvordan de vektlegger frelsen i dåpen. Jeg vil også se på hvordan frelsen i dåpen er blitt tematisert i Norge før 1920.

1.2.1.2 Hvilke argumenter finnes i høringen etter Forslag 2008¹⁴, når det gjelder frelse i dåpen?

Debatten som fulgte det nye forslaget til dåpsliturgi i 2008 var preget av sterke meninger og stor uenighet. I prosessen etter Forslag 2008 finnes det enormt mye materiale som ble sendt inn av ulike respondenter. Jeg ser det derfor presserende å sortere ut argumentene som angår temaet mitt, for å gjøre materialet håndterbart.

De argumentene jeg vil fokusere på, er først og fremst de som har en prinsipiell teologisk karakter, men jeg vil også ha et blikk for de argumenter som ofte går igjen. Samtidig ønsker jeg å gi svarene fra de teologiske fakultetene og bispedømmerådene oppmerksomhet. Dette er fordi disse representerer en særlig faglig teologisk tyngde.

¹⁴ Med Forslag 2008 mener jeg Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008. Se litteraturliste.

1.3 Definisjon av terminologi

I oppgaven vil jeg bruke terminologi som trenger nærmere definisjon. Denne vil jeg nå gjøre rede for:

- Høringssvar: alle svarene fra høringen
- Respondenter: alle som har levert inn høringssvar
- Høringsinstanser: alle som har levert inn høringssvar som ikke er en menighet. Dette er hovedsakelig biskoper, bispedømmeråd og kirkelige utdanningsinstitusjoner.
- Høringsuttalelser: svar utenom den elektroniske høringen. Dette gjelder høringsuttalelse fra Det teologiske Menighetsfakultet og Teologisk Fakultet ved Universitetet i Oslo. Se litteraturliste.
- Prøvemenerheter: alle menigheter som har levert inn elektroniske høringssvar¹⁵

Når jeg refererer bruker jeg doble anførselstegn. Når et sitat inneholder et annet sitat, anfører jeg dette med enkle anførselstegn. Et sitat kan dermed se slik ut: ”Vi vil gi vår sterke støtte til den dåpsteologien som kommer til uttrykk i formuleringen at ’dåpen er en Guds handling til frelse.’ ”

Når jeg selv forkorter et sitat, angir jeg dette med skarpe klammer på denne måten: ”Vi vil gi [...] støtte til den dåpsteologien som kommer til uttrykk i formuleringen at ’dåpen er en Guds handling til frelse.’ ”

Jeg bruker også skarpe klammer for å angi egne tilføyinger til et sitat. ”Vi [Det teologiske Menighetsfakultet] vil gi vår sterke støtte til den dåpsteologien som kommer til uttrykk i formuleringen at ’dåpen er en Guds handling til frelse.’ ”

¹⁵ Gjennom arbeidet med høringen i Kirkerådet blir benevnelsen prøvemenerheter brukt om alle menigheter som har sendt inn svar, også de som ikke har prøvd ut materialet. Dette skyldes at svært få menigheter leverte inn svar uten å ha prøvd ut liturgien. Jeg må følge Kirkerådet på dette punkt fordi det i høringsmaterialet ikke kommer frem hvem som har prøvd ut liturgien og ikke. (Kirkerådet 2009 ved Lillian M. Dittmann: Gudstjenestereformen/Dåp - Oppsummering av høringssvar s. 5)

1.4 Materiale

Siden jeg selv tilhører Den norske kirke, er det naturlig at min fremstilling av dåpens nødvendighet henter sitt grunnlag fra Skriften, og de lutherske bekjennelsesskrifter, primært CA. Jeg vil bruke Bibelselskapets nyeste oversettelse av Bibelen fra 2011, der ikke annet er angitt.

Jeg vil bruke Den norske kirkes Alterbok fra 1920, revisjonen av denne fra 1992¹⁶ og Ordning for dåp fra 2011. Dette er de liturgier som er mest brukt i Norge de siste 100 år, og er dermed en viktig kilde når jeg skal gi en historisk beskrivelse av dåpsliturgien. Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke fra 2008 vil være sentralt materiale i denne sammenheng. Det er hovedordningene for dåp jeg vil ha fokus på i mitt arbeid med liturgiene. Jeg vil likevel ha et blikk til de andre ordningene, som gjelder for eksempel dåp i egen gudstjeneste.

Høringssvarene som kom inn til Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) i forbindelse med høringen av forslaget til ny dåpsliturgi i 2009, er en viktig primærkilde i mitt arbeid. Disse er ikke publisert. Jeg har mottatt dem elektronisk fra Kirkerådets sekretariat. På vegne av Kirkerådet laget Lillian Mortveit Dittmann i 2009 en oppsummering av høringssvarene til dåpsliturgien. Denne vil jeg også ta i bruk, men betrakter den som sekundærmateriale. Det finnes flere sammendrag av høringssvarene, blant annet de som er laget til ulike sakspapirer for Kirkerådet og Kirkemøtet. Disse vil jeg også ha et sideblikk til. På grunn av den tunge teologiske kompetansen de teologiske fakultetene og bispedømmerådene representerer blant høringssvarene, vil jeg som allerede nevnt, vektlegge responsen fra disse. Som vi skal se er det noen respondenter som gjennomgående begrunner sine argumenter mer enn andre, og det er naturlig at det er svarene fra disse jeg kan og vil ta utgangspunkt i når jeg skal drøfte de ulike argumentene. Spørsmålene fra høringen som jeg mener berører temaet dåpens nødvendighet til frelse, har jeg lagt ved som bilag til slutt i oppgaven.

¹⁶ Det ble vedtatt en revisjon av høymessen ved kongelig res. 16. september i 1977. (Fæhn 1994:341-342) Dåpsliturgien fra 1920 ble da revidert. I 1992 ble alle gyldige liturgier samlet og utgitt i *Gudstjenestebok for Den norske kirke*. (Holter 2008:241) Det er *Del II – Kirkelige handlinger* av denne jeg bruker som materiale i oppgaven.

1.5 Metode

Min metode vil hovedsakelig være tekstanalyse.

De to første kapitlene i avhandlingen vil ha en deskriptiv karakter. Det jeg redegjør for i denne delen, vil danne et bakteppe for drøftingen i kapittel 3 og 4.

Jeg vil først gi en historisk beskrivelse av hva Den norske kirke har sagt om frelse i dåpen gjennom sine liturgier fra og med Alterbok 1920 til Ordning for dåp 2011. Dette er fordi den liturgien vi bruker i dag ikke har oppstått i et tomt rom.¹⁷ Den er preget av at mennesker tidligere har jobbet med de samme spørsmålene som jeg skal jobbe med i denne oppgaven. Å ikke konsultere liturghistorien vil gjøre vurderingen av dagens liturgi snever. Jeg mener man gjør klokt i å lære av mennesker som har gått foran. Jeg vil i utgangspunktet ikke gå lengre tilbake i tid i denne fremstillingen fordi jeg mener omfanget av den historiske beskrivelsen da vil bli for stort innenfor rammene denne oppgaven gir. Likevel vil jeg innledningsvis i dette kapittelet kort gjøre rede for noen moment i dåpsliturgien fra 1526 til 1920 som jeg mener er relevant for vårt tema; dåpens nødvendighet til frelse.

Så vil jeg beskrive argumentene angående frelse i dåpen i høringen som pågikk etter at NFG gav ut forslag til ny dåpsliturgi i 2008. Jeg mener disse gir et innblikk i hva dagens teologer tenker om frelse i dåpen. På denne måten relaterer jeg mitt arbeid til samtiden, som er et viktig anliggende i et dogmatisk arbeide.¹⁸

Videre vil oppgaven min ha en normativ karakter. Jeg vil drøfte dåpens nødvendighet til frelse i lys av debatten, beskrevet i kapittelet før. Problemstillingen min tar i første omgang sikte på å besvare *hvorfor* dåp er nødvendig. Jeg vil derfor drøfte hva det er som gjør dåpen nødvendig til frelse.

For å svare på *hvordan* dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi, vil jeg vurdere Den norske kirkes nye dåpsliturgi på dette området.¹⁹

Tilslutt vil jeg konkludere.

¹⁷ Sannes 2008:47 og 186

¹⁸ Austad 2008:50

¹⁹ Gudstjeneste for Den norske kirke 2011

2 Hvilke forbindelser finner vi mellom dåpen og frelsen tidligere i Den norske kirkes liturgi?

I dette kapittelet vil jeg først si noe om hvordan frelse i dåpen kommer til uttrykk i liturgiene i Norge fra reformasjonen til 1920. Dette er for å gi et bakteppe til den mer grundige fremstillingen fra 1920 til i dag. Deretter vil jeg gi en synoptisk fremstilling av de fire liturgiene jeg skal gå nærmere inn på. Disse er Alterbok 1920 (A 1920), Gudstjenestebok 1992 (G 1992), Forslag til dåpsliturgi 2008 (F2008) og Gudstjeneste 2011 (G 2011). Her har jeg valgt å ta med dåpsliturgiene kronologisk, og i sin helhet, men kun kommentere de ledd jeg mener kan berøre temaet frelse i dåpen. På denne måten blir det lettere å se hvilke andre tema som blir vektlagt, og hvilken ramme dåpens nødvendighet kommer til uttrykk i. Jeg har valgt å kommentere underveis i synopsen fordi jeg mener dette er mest oversiktlig. Et par ganger har jeg skrevet liturgiske ledd på steder der de kronologisk sett ikke hører hjemme. Dette for å kunne se dem i sammenheng med liknende ledd i andre liturgier. Jeg har markert dette med fotnote med understrek og fet skrift.

For å komprimere synopsen mest mulig, har jeg ikke tatt med de innledende, forklarende mellomledd, som for eksempel ”*La oss bekjenne forsakelsen og troen som vi døper våre barn til.*” Jeg har av samme grunn heller ikke tatt med dåpsalmens plassering eller tenning av dåpslys.

2.1 Frelse i dåpen fra reformasjonen til 1920

Kirkeordinansen fra 1537 (KO 1537) og Kirkeritualet av 1685 (KR 1685) er kilder som kan fortelle noe om hvordan lutherske teologer tenkte om frelse i dåpen fra reformasjonen av.²⁰

Vi skal først merke oss avsnittet i KO 1537 som forklarer hvordan presten skal undervise jordmødre. Hva tenkte man om de barna som døde før de rakk å bli døpt? Her er KO 1537 tydelig: ”Og dersom det skjer at barnet dør foruten dåp, skal man dog ikke mistrøste om barnets salighet, men holde seg til ordet: La barna komme til meg -. Og hva som helst dere ber om i mitt navn etc.”²¹ KO 1537 går også inn på hvordan man skal tenke om barnets frelse dersom det dør i mors mage, eller under fødselen. Her skulle man trøste, og ikke bekymre seg for barnets frelse. Den grundige gjennomgangen av hva jordmødrene skulle si og gjøre i de

²⁰ KO 1537 er utarbeidet med utgangspunkt i skrifter fra Luther og hans nære medarbeidere Melanchthon og Bugenhagen. Bugenhagen var dessuten tilstede i København ved slutføringen av KO 1537. (Fæhn 1994:26) Først i 1607 kom en egen norsk kirkeordinans. (Fæhn 1994:30)

²¹ Kirkeordinansen 1537:73

ulike tilfeller der barn ikke blir døpt før de dør, kan tyde på at det var vanlig å tenke at dåpen var nødvendig for frelsen, og at man her gjorde rede for unntakene.

Frem til 1646 fantes det ingen offisielle bestemmelser om når et barn skulle døpes, men som regel skjedde det innen 8 dager etter fødselen.²² Dette mener Helge Fæhn henger sammen med synet på dåpen; den var nødvendig til frelse.²³

Det dansk-norske kirkeritualet fra 1685 innleder sitt avsnitt om dåpen med følgende ordlyd: ”Ingen maa lade sine Børn opholde fra Daaben [...] Men saa snart Barnet bliver fød til Verden, skal Christelige Forældre, eller andre hosværende drage Omsorg, at det ved Daaben bliver igienfødt, det snarest skee kand.”²⁴ Dette peker også i retning av en tanke om dåpens nødvendighet til frelse. Videre nevner KR 1685, som KO 1537, de tilfeller der barn dør uten å ha blitt døpt:

*”Døer saadant et Barn i Moders Liv, eller før det kand komme til Daab og Christendom, uden Forældrenis Forseelse, eller Forsømmelse i nogen maade, saa have de en god Samvittighed, og kand dog forsikre sig, at det er et Guds barn, og har fundet Naade for Gud i Christo Jesu, efter hans egen Forjættelse, hvor ved hand har lovet, at hand vil være, ikke alleene alle troendis, men endog deris Sæds Gud. Gen 17. V. 7. Act. 8. V 39.”*²⁵

Ut ifra KO 1537 og KR 1685 kan vi si at dåpen ble oppfattet som nødvendig til frelse. Det var viktig at alle som kunne bli døpt, skulle bli døpt. Samtidig ble det lagt fokus på at dåpens nødvendighet til frelse ikke var et ufravikelig prinsipp i spesielle tilfeller der dåp ikke var mulig.

2.1.1 Eksorsismer og syndflodsbønn

Den dåpsordningen som uten store endringer ble brukt i Norge frem til 1920, ble utarbeidet av Luther i 1526 og oversatt av Sjællands biskop, Peder Palladius i 1538.²⁶ I denne ordning er det særlig to ledd jeg vil se nærmere på. Frem til 1685/1688 ble disse leddene gjennomført

²² Fæhn 1994:113

²³ Fæhn 1994:113

²⁴ Kirkeritualet 1685, 1985:27

²⁵ Danmarks og Norgis Kirke-Ritual 1685-1985:40

²⁶ Fæhn 1994:26 og 109

utenfor kirkerommet. De forsvant fra dåpsliturgien i 1783.²⁷ Jeg mener begge leddene understreker en forbindelse mellom dåpen og frelse.

Det første ledd er de to eksorsismer. Vi vet at denne praksisen hadde sin opprinnelse fra voksendåpen i oldkirken.²⁸ Men hvilken betydning hadde en slik handling i luthersk dåpsteologi? Ut ifra det lutherske menneskesyn vet vi at det neppe var snakk om et behov for demonutdrivelse hos en hver dåpskandidat. Mer sannsynlig er det at læren om arvesynden kom til uttrykk i eksorsismen; ”at ethvert menneske av naturen er en synder, under dødens og djevelens lov, og det gjelder også barnet.”²⁹

Det andre ledd jeg vil trekke frem i denne dåpsordningen fra Luther er den såkalte ”syndflodsbønnen” som ble bedt mellom de to eksorsismer.³⁰ Denne viser til hvordan Gud reddet Noa og Israelfolket gjennom vannet. Det ble bedt om at Gud må bruke vannet til å drukne ”alt det som hannem af Adam er medfødt.”³¹

Da eksorsismene og syndflodsbønnen forsvant i 1783 ble de erstattet av en innledende tiltale.³² Her ble en rekke bibelsitat lest opp for å bevare tanken fra forrige ordning, som Fæhn kaller ”den mørke bakgrunn.”³³

Jeg mener eksorsismene og syndflodsbønnen er med på å tydeliggjøre at dåpen har noe med frelse å gjøre. De gjør det klart at mennesket ikke står i et rett forhold til Gud før dåpen, og at det derfor trenger Guds nåde.

Denne gjennomgangen fra reformasjonen frem til Alterbok 1920, gjør det klart at dåpen trolig ble sett på som nødvendig til frelse i denne tidsperioden. Jeg har trukket frem eksorsismene og syndflodsbønnen som viktige eksempler på dette. Bekymring om fortapelse for barn som døde før de rakk å bli døpt har sannsynligvis vært tilstede, siden liturgiene beroliger med at dette var en feil slutning. Vi skal nå gå grundigere til verks når vi ser på de fire utvalgte liturgiene i en synoptisk fremstilling.

²⁷ Fæhn 1994:372

²⁸ Fæhn 1994:110 og Sannes 1978:204.

²⁹ Sannes 1978:204

³⁰ Fæhn 1994:463 Bønnen er gjengitt av Fæhn fra Kirkeritualet 1685/Alterbok 1688

³¹ Fæhn 1994:463

³² Fæhn 1994:243

³³ Fæhn 1994:372

2.2 Fra Alterbok 1920 til Gudstjeneste for Den norske kirke 2011

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
	I Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Eller ”Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.”	Vi skal feire dåp i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.	I Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn.
	Menigheten skal i dag ta imot <i>dette barnet</i> i Guds hus. Ved dåpen vil Gud gi <i>ham</i> del i sin frelse og ta <i>ham</i> inn i sin kristne kirke	Med takk og glede kommer vi med NN/ <i>disse</i> barna til Gud, som har skapt oss i sitt bilde. eller I dåpen åpner Gud sitt store fellesskap for oss og lover å være med oss alle dager. eller I dåpen fører Gud oss fra død til liv, og gir oss del i sine gode gaver. eller I dåpen vil Gud gi NN/ <i>disse</i> barna del i sin frelse og ta henne/ham/dem inn i sin kristne kirke	Med takk og glede tar menigheten imot <i>barnet/barna</i> som i dag skal bli døpt i Guds hus. Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død. Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv, og innlemmes i den kristne kirke.
	Joh 3,16	Joh 3,16-17 er ett av 18 tekstforslag som kommer mellom takkebønnen og dåpshandlingen.	Joh 3,16

Vi ser at de tre siste liturgier har et åpningsledd som A 1920 ikke har. Takk, glede, Guds skapergjerning og fellesskap med seg, er motiv som dominerer innledningene i F 2008 og G 2011. Bare det siste av F 2008's alternativer til innledningsord har en direkte formulering om at Gud gir frelse i dåpen. Dåp og frelse knyttes tett sammen i G 1992 med ordene ”*Ved dåpen vil Gud gi ham del i sin frelse*”, og i G 2011 med følgende talemåte: ”*Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død*”. I F 2008 står det: ”*I dåpen åpner Gud sitt store fellesskap for oss*” og ”*I dåpen fører Gud oss fra død til liv, og gir oss del i sine gode gaver.*” Hva betyr disse formuleringene fra F 2008? Hva er Guds store fellesskap? Hva er Guds gode gaver? Disse formuleringene har kanskje som hensikt å uttrykke at Gud gir frelse i dåpen, men her uttrykkes dette i så fall indirekte. G 2011 er den eneste av liturgiene som innledningsvis stadfester at vi i dåpen ”*forenes med Jesus Kristus til et nytt liv.*”

Joh 3,16 knytter tro og frelse sammen. Denne teksten finnes ikke i A 1920 og kun som et alternativ i F 2008. Slik den står plassert i G 1992 og G 2011 mener jeg den viser at det er sammenheng mellom tro, frelse og dåp.

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
Dåpsbefalingen	Dåpsbefalingen		
Barneevangeliet Mark 10,13-16	Barneevangeliet Mark 10,13-16		Barneevangeliet Mark 10,13-16
	Så bærer vi med takk og tro våre barn til Herren i den hellige dåp. De er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn, født på ny ved Den Hellige Ånd.	Vi er mennesker under synden og dødens vilkår, men i dåpen forenes vi med den oppstandne Kristus. ³⁴	

Dåpsbefalingen, Matt 28,19-20, gjør det tydelig at Kristus er dåpens oppdragsgiver og at dåpen er universell. I A 1920 starter dåpsliturgien med dåpsbefalingen. I G 1992 kommer den også tidlig. I F 2008 og G 2011 er dåpsbefalingen plassert lengre ut i liturgien, etter takkebønnen. Felles for liturgiene er altså at dåpsbefalingen er med som obligatorisk ledd, men den er plassert ulikt. Strukturelt sett rettes det dermed mer fokus på skapelsesteologiske moment og takk for livet i de to yngste liturgiene, enn i A 1920 og G 1992.

I G 1992 følger et forklarende ledd etter at barneevangeliet er lest. Her er arvesynden uttalt i klar tekst i og med *"De er født med menneskeslektens synd og skyld"*. Tilsvarende ledd i F 2008 distanserer mennesket fra synden *"Vi er mennesker under synden og dødens vilkår"*. Bildet som tegnes opp i F 2008 er mennesket som lever med synd og død som "rammebetingelser" for livet, uten at det selv er skyld i dette.

Konjunksjonen *men* sideordner setningsledd, og uttrykker motsetninger, innvendinger eller innskrenkninger.³⁵ Både G 1992 og F 2008 har konjunksjonen *men* etter at de på hver sin måte har uttrykt menneskets arvesynd eller "rammevilkår". Dermed blir det som skjer i dåpen en motsetning eller innvending til den forfatning mennesket opprinnelig er i. Så hva skjer i dåpen i følge disse to utsagnene? I følge G blir man i dåpen *"Guds barn, født på ny ved Den hellige ånd"*. F 2008 sier at vi i dåpen *forenes "med den oppstandne Kristus"*.³⁶

³⁴ Dette leddet kommer etter dåpsbefalingen i F 2008. Jeg har plassert leddet her for å vise det i sammenheng med tilsvarende ledd i G 1992.

³⁵ Taule 1994:155

³⁶ Hva betyr det å bli Guds barn? Og hva betyr det å bli født på ny? Hva betyr det å bli forenet med Kristus? Dette vil jeg komme tilbake til seinere. Foreløpig viser jeg at det er en forskjell i liturgiene.

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
<p>Evige, almægtige Gud.</p> <p>Vi takker dig fordi du har innsatt dåpen til dit hellige navn i din kirke, og i dåpen lover os at du vil være vor Fader, og frelse os fra synd ved din Søn, vor gjenløser, og gjenføde og hellige os ved din Aand. Vi beder dig, ta imot dette (disse) barn som vi i dag bærer frem for dit ansigt, og lad det (dem) faa den evige velsignelse i dette hellige bad.</p>		<p>Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde og kalt oss ved navn. Takk for livet du gir. Vi kommer til deg og ber: Bevar oss i din omsorg, og gi oss framtid og håp.</p> <p>eller</p> <p>Gud, vi takker deg for det under hvert enkelt menneske er, og for NN/<i>disse barna</i> som vi bringer fram for deg i dag. Våre liv er skjøre. Vi vender oss derfor til deg og ber: Velsign oss. Omslutt oss med din kjærlighet, og hold oss fast i troen på at du alltid vil være med oss.</p> <p>Eller Trufaste Gud vi takkar deg for NN/<i>borna våre</i>. Takk for gåva du har gitt oss. Gjer oss tolmodige og trygge, så vi kan gi kjærleik vidare til dei vi har fått ansvar for.</p> <p>eller</p> <p><i>Annen lokalt formulert takkebønn</i></p>	<p>Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde, og i dåpen kaller du oss ved navn. Vi takker deg for NN/<i>dette barnet/disse barna/dem</i>, som skal døpes i dag. Hold din vernende hånd over <i>henne/ham/dem</i>. Gi kjærlighet og visdom til alle som har del i ansvaret og omsorgen for <i>henne/ham/dem</i>. Gud hør vår bønn.</p> <p>Eller</p> <p>Barmhjertige Gud, vi takker deg for livets store under og for NN/<i>dette barnet/disse barna/dem</i> som skal døpes i dag. Takk for at du i dåpen gir oss et hjem i din kirke på jorden. Bevar <i>henne/ham/dem</i> i din omsorg, og gi <i>henne/ham/dem</i> framtid og håp. Gud hør vår bønn.</p>
	Dåpens forpliktelse ³⁷		
		Barneevangeliet Mark 10,13-16, eller annen egnet tekst.	

Etter at barneevangeliet er lest i A 1920 kommer en takkebønn. Flere motiv i denne takkebønnen korresponderer med motiv i det forklarende ledd i G 1992 ”Så bærer vi med takk og tro [...]”. Disse felles motiv er barnekåret i dåpen, frelsen fra synd og gjenfødelse ved Den hellige ånd. Vi ser at disse tre motivene ikke finnes i takkebønnene i F 2008 og G 2011. Her er det takk for livet, Guds skapergjerning og omsorg som er de dominerende motiv.

³⁷ Dette er den riktige plasseringen av dåpens forpliktelse i G 1992, men jeg har skrevet den ut ved tilsvarende ledd i F 2008 og G 2011 for å vise dem i sammenheng.

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
		Dåpsbefalingen	Dåpsbefalingen
		Vi er mennesker under synden og dødens vilkår, men i dåpen forenes vi med den oppstandne Kristus.	
For-sakel-sen og tros-bekj.	Forsakelsen og trosbekjennelsen	Forsakelsen og trosbekjennelsen	Forsakelsen og trosbekjennelsen
	<p><i>Vannet helles i døpefonten.</i></p> <p>La oss be. Herre Jesus Kristus, du har sagt at ingen kan komme inn i Guds rike uten å bli født på ny av vann og Ånd. Vi takker deg fordi dåpens vann ved ditt ord er en nådens kilde, der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Nå kommer vi på ditt ord og ber deg, Herre, la den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.</p>	<p><i>Vannet helles i døpefonten, enten før bønnen eller mellom 1. og 2. setning.</i></p> <p>Evige Gud, du lar vann velle fram, og slik gir du verden liv. I dåpens vann forener du oss med Kristus og gir oss del i Kristi død og oppstandelse. Send din Ånd og gjør etter ditt ord og løfte dette vannet til en nådens kilde. La den nye fødsel skje til liv i Kristus.</p> <p><i>eller</i></p> <p><i>Vannet helles i døpefonten.</i> Jesus Kristus, vi takker deg for dåpens vann, som ved ditt ord er en nådens kilde, der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse. La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.</p> <p><i>eller</i></p> <p><i>Vannet helles i døpefonten.</i> Evige Gud, i begynnelsen svevet din Ånd over vannene, og ved ditt ord ble verden til. Fra Noas dager har du frelst ditt folk gjennom vann. Derfor ber vi: Send din Ånd over dåpens vann og gjør det ved ditt ord til en nådens kilde. Rens oss ved dette vannet, og gi oss del i ditt rike.</p> <p><i>eller</i></p> <p><i>Vannet helles i døpefonten.</i> Evige Gud, send din Hellige Ånd, så dette vannet ved ditt ord blir en nådens kilde.</p>	<p><i>Vannet helles i døpefonten.</i></p> <p>Herre Jesus Kristus, takk for dåpens vann, som ved ditt ord er en nådens kilde. I dåpen frir du oss fra syndens og dødens lov, og forener oss med deg i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Gi henne/ham/dem som døpes, nytt liv ved din hellige ånd.</p> <p><i>eller</i></p> <p>Evige Gud, vi takker deg for at du tar imot oss i den hellige dåp. I dåpens vann rens du oss ved ditt ord fra all synd, og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende ånd.</p> <p><i>eller</i></p> <p>Evige Gud, vi takker deg for frelsen i den hellige dåp, der du frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn. Send din Ånd, så hun/han/de som døpes, reises opp fra dåpens vann til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.</p>

Retten før forsakelsen og trosbekjennelsen i F 2008 og G 2011 kommer dåpsbefalingen. Den er plassert tidligere i A 1920 og G 1992.

Bønnen ved døpefonten som vi har i de tre yngste liturgiene, finnes ikke i A 1920. Bakteppet for denne bønnen i G 1992 er fortellingen om den jødiske rådsherren Nikodemus i Joh 3,1-21. Han kom til Jesus på natten og samtalte med Ham om Guds rike. I den forbindelse sa Jesus: "Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike" (Joh 3,5). Denne bønnen i G 1992 kan vanskelig forstås på en annen måte enn at dåpen er nødvendig for å komme inn i Guds rike. I G 1992 er det nå er andre gang uttrykket "bli født på ny" blir brukt. Det ble også brukt i det forklarende ledd etter barneevangeliet. Bønnen ved døpefonten i G 1992 avsluttes med "La din nye fødsel skje ved din skapende ånd". "Nådens kilde" er nytt fra G 1992. Vi ser at "den nye fødsel" og "nådens kilde" er motiv som F 2008 og G 2011 viderefører. Første og andre alternativ i F 2008, og andre alternativ i G 2011 bruker uttrykket "La den nye fødsel skje ved din skapende ånd". Uttrykket "nådens kilde" er videreført i alle alternativene i F 2008, og i det første alternativet i G 2011.

Ingen av alternativene i F 2008 eller G 2011 har med den doble negasjonen slik som G 1992 har: "Ingen kan komme inn i Guds rike uten å bli født på ny av vann og Ånd". Dette kan kanskje tyde på at F 2008 og G 2011 er tilbakeholdne med å si noe som kan oppleves som en avvisning av udøpte.

Videre ser vi at G 1992s , "der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse" blir nesten ordrett videreført i de to første alternativene i F 2008 og i de to første alternativene i G 2011.

Det tredje alternativet til bønn ved døpefonten i G 2011 er det eneste som direkte nevner *frelsen* i den hellige dåp.

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
Barnets navn etterspørres.	Hva heter barnet?	Hva er barnets navn?	Hva heter barnet?
Vil I at dette barn skal døpes til Faderens og Sønnens og den Hellige Aands navn, og oppdrages i den kristne forsagelse og tro?	Vil dere at (barnets fornavn nevnes) skal døpes til Faderens, og Sønnens og Den Hellige Ånds navn, og oppdras i den kristne forsakelse og tro?	Vil dere at NN skal bli døpt i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn og bli opplært til et liv i den kristne tro?	Vil dere at NN skal døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og oppdras til et liv i den kristne forsakelse og tro?
Den som bærer barnet, svarer med lydige røst: Ja	Den som bærer barnet, svarer: Ja	Den som bærer barnet, svarer: Ja	Den som bærer barnet, foreldre/foresatte og faddere svarer: Ja
Gud bevare din inngang og din utgang fra nu og til evig tid! Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, paa din paa og paa dit bryst, til vidnesbyrd om at du skal tro paa den korsfæstede Jesus Kristus.	Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid. Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, til et vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.	Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid. Jeg merker deg med det hellige korsets tegn, til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.	Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid. Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.
Presten spør etter barnets navn. N. Jeg døper dig til Faderens og Sønnens og den Hellige Aands navn. Amen	Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.	NN, jeg døper deg i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.	NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.
Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som har gjort dig til sitt barn i den hellige daap og taget dig ind i sin troende menighet, han styrke dig med sin naade til det evige liv! Fred være med dig.	Den allmægtige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Han styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred ære med deg.	Den allmægtige Gud har nå gitt deg sin Hellige Ånd, født deg på ny, og tatt deg inn i sin kirke. Fred være med deg.	Den allmægtige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred ære med deg.

Vi ser at selve dåpshandlingen er relativ lik i de fire liturgiene. Her er det ingen alternative formuleringer. F 2008 bruker termen *opplært* og ikke oppdras som de andre, og forsakelsen ikke blir nevnt i F 2008. Videre ser vi at A 1920 ennå ikke har med motivet om at den dømte skal *tilhøre* den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. A 1920 og F 2008 sier ikke "Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling" slik som G 1992 og G 2011 gjør.

F 2008 skiller seg fra de andre liturgiene i spørsmålet til foreldre og faddere ved at preposisjonen *i* brukes, der de andre bruker *til*. Kirkerådet begrunner dette valget med at

preposisjonen *i* er økumenisk mest utbredt, og at *i* ble brukt frem til den første norske bibeloversettelsen kom i 1904.³⁸

Etter selve dåpshandlingen, legger liturgen hånden på hodet til dåpsbarnet. Vi ser at G 1992 og G 2011 har så å si helt lik ordlyd her. A 1920 er annerledes enn de andre ved at Den hellige ånd ennå ikke er nevnt. F 2008 er den som skiller seg mest ut her. ”Gjort deg til sitt barn” er ikke tatt med. Dette er erstattet med ”født deg på ny.” Der de andre liturgiene sier ”sin *troende* menighet,” sier F 2008 ”sin kirke.” ” Han styrke deg med sin nåde til det evige liv” er heller ikke med i F 2008.

A 1920	G 1992	F 2008	G 2011
		Jesus sier ”Den som tar imot en av mine minste tar imot meg”. –La oss ta vel imot NN. <i>eller</i> Dette er NN som i dag er tatt inn i Guds kirke. La oss ta vel imot henne/ham i vårt fellesskap.	Dette er <i>NN</i> , som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet. eller: Dette er <i>NN</i> vår <i>søster/bror</i> i Kristus.
		Evt. tennes dåpslys etterfulgt av lesing av Joh 8,12	Evt. tennes dåpslys etterfulgt av lesing av Joh 8,12
			Kjære menighet. Gjennom dåpen sette Gud oss inn i sin verdensvide kirke og gir oss del i Jesu kall og oppdrag. La oss stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus
	Dere som i dag bringer <i>dette barnet</i> til Kristus, skal være vitner om at <i>han</i> er døpt til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Sammen med denne menighet og hele vår kirke får dere del i et hellig ansvar: å be for <i>barnet</i> , lære <i>ham</i> selv å be, og hjelpe <i>ham</i> til å bruke Guds ord og Herrens nattverd, for at <i>han</i> kan bli hos Kristus når <i>han</i> vokser opp, likesom <i>han</i> ved dåpen blir forenet med ham.	Kjære foreldre og faddere. Dere er vitner om at <i>NN/barna</i> er døpt i den treenige Guds navn. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere del i et hellig ansvar: Dere skal be for <i>NN/barna</i> og sammen med henne/ham/dem, la henne/ham/dem få møte Guds ord og delta i den hellige nattverd. Dere skal vise omsorg for henne/ham/dem så langt dere kan, hjelpe henne/ham/dem til å leve og vokse i den kristne tro. La oss gå sammen med <i>NN/barna</i> på troens vei gjennom livet	Vil foreldre og faddere reise seg? Dere er vitner om at <i>NN/disse barna</i> er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: å vise omsorg for <i>henne/ham/dem</i> , be for <i>henne/ham/dem</i> , lære <i>henne/ham/dem</i> selv å be og hjelpe <i>henne/ham/dem</i> til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så <i>hun/han/de</i> kan leve og vokse i den kristne tro.
1 Pet 1,3	1 Pet 1,3	1 Pet 1,3	
Fader- vor	Fader-vår		Fadervår
			1 Pet 1,3

³⁸ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:5

Fra og med G 1992 ser vi at liturgiene har lengre formuleringer enn det vi finner i A 1920. Vi ser at G 2011 er den mest ordrike. Den har med en formaning til menigheten som vi ikke finner i noen av de andre liturgiene. Presentasjon av dåpsbarnet og tenning av dåpslys finner vi ikke i G 1992. Her finner vi en fadderformaning. I denne kan vi se hva fadderne skal ta ansvar for. Samtidig peker den på hva som har skjedd i dåpen. De tre yngste liturgiene uttrykker dette på forskjellig vis når de sier hva fadderne er vitner om. G 1992 sier at barnet er ”døpt til Faderens og Sønnenes og Den Hellige Ånds navn” og at barnet ved dåpen ”blir forenet med ham.” F 2008 sier at barna er ”døpt i den treenige Guds navn,” og G 2011 sier at ”barna er døpt med den kristne dåp.”

2.3 Oppsummering kapittel 2

Jeg har nå sett på hvordan frelse i dåpen kommer til uttrykk i liturgiene i Norge fra reformasjonen til i dag. Dette gir svar på oppgavens første underproblemstilling; hvilke forbindelser finner vi mellom dåpen og frelsen tidligere i Dnk sin liturgi? Samlet sett har jeg pekt på at dåpen ble sett på som nødvendig til frelse fra reformasjonen til A 1920. Videre har jeg kommentert liturgiene A 1920, G 1992, F 2008 og G 2011 med tanke på uttrykk som peker på frelse i dåpen. Jeg har da antydnet at G 1992 er den liturgien som tydeligst sier at dåpskandidaten ikke står i et rett forhold til Gud før dåpen, og av den grunn trenger frelsen som gis i dåpen. Jeg har også pekt på at det kan virke som om F 2008 og G 2011 ikke vil si noe som kan oppleves som en avvisning av udøpte.

Jeg skal nå se på hva som ble sagt om frelsen i dåpen da F 2008 ble sendt ut på høring.

3 Hvilke argumentene finnes i høringen etter Forslag 2008, når det gjelder frelse i dåpen?

Til dåpsliturgien ble det i Høringen i 2009 (H-2009) stilt ti hovedspørsmål der hvert av dem har flere underspørsmål. Jeg har valgt å konsentrere oppmerksomheten rundt svarene på de spørsmål som mest direkte etterspør dåpens betydning for frelsen.³⁹ Menighetene og høringsinstansene tok noen ganger opp det aktuelle temaet uten at det er ble direkte spurt etter det. Jeg har også sett på disse utsagnene. Utfordringen blir å kunne trekke ut av svarene det respondentene mener om frelse i dåpen. Med tanke på min hovedproblemstilling om dåpens nødvendighet til frelse⁴⁰ vil det derfor for det *første* være viktig å finne ut av hva respondentene tenker om dette. Mener de at dåpen er nødvendig til frelse? For det *andre* må jeg finne ut av hva de eventuelt begrunner dette med. Det vil si at jeg vil vite hva vi kan finne av svar i høringen på *hvorfor* dåpen er nødvendig til frelse. For det *tredje* vil jeg forsøke å finne svar på *hvordan* respondentene mener dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk i dåpsliturgien.

Det var mange spørsmål som skulle besvares i denne høringen, og det er tydelig at det jevnt over ble svart mest grundig på de første spørsmålene, og at det ofte refereres til tidligere svar utover i høringen. Det teologiske Menighetsfakultet valgte å levere sin høringsuttalelse i et dokument, og benyttet seg ikke av den elektroniske høringen. Det teologiske fakultet leverte svar på den elektroniske høringen, men sendte i tillegg en høringsuttalelse i et eget dokument. I disse to høringsuttalelsene har jeg sett etter argumenter som berører temaet frelse i dåpen.

Generelt er det en trend at prøvemenighetene⁴¹ er mer positive til F 2008 enn det høringsinstansene er. Det er ikke innenfor rammen av denne oppgaven å forsøke å si hva dette skyldes, men det er viktig å ha denne opplysningen med seg i møte med statistikken.

Når jeg refererer til svar i høringen bruker jeg "Q" som forkortelse for spørsmålsnummer, så kommer spørsmålets nummer. Deretter kommer "res" som er forkortelse for respondentnummer, og så respondentens nummer i høringssvarene. Tilslutt i referansen skriver jeg ut navn på respondenten. Det vil si at følgene fotnote "Q 134a res 71

³⁹ Disse spørsmål er nr 131c; 133a, b og c; 134a, b og d; 136d og 140b. Spørsmålene i seg selv er ordrike, og har delvis lange innledninger. Jeg har derfor valgt å ikke referere de spørsmål jeg har valgt ut i sin helhet i oppgaveteksten, men i oppgavens "Bilag".

⁴⁰ Min hovedproblemstilling er: "Hvorfor er dåpen nødvendig til frelse, og hvordan bør dette komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi?"

Nord-Hålogaland bispedømmeråd” betyr at dette er svar på spørsmål nummer 134a, av Nord-Hålogaland bispedømmeråd som har respondentnummer 71.

3.1 Mener respondentene at dåpen er nødvendig til frelse?

Innledningsvis i denne avhandlingen refererte jeg til det spørsmål i høringen der det viste seg at respondentene var mest kritiske. Dette gjaldt hvordan F 2008 kommer til rette med dåpens nødvendighet til frelse. Spørsmålet og statistikken så slik ut: ⁴²

”134. Dåpshandlingen

Dåpsliturgien andre del vektlegger dåpen som frelsesformidling.

b. Kommer det tydelig fram hvorfor dåpen er nødvendig? JA/NEI / Ikke tatt stilling
Tekstfelt til begrunnet svar.”

<i>Alle respondenter (74 svar)</i>	<i>Høringsinstansene (34 svar)</i>	<i>Prøvemenerigheter (34 svar)</i>	<i>Andre (6 svar)</i>
Ja 25,7 %	8,8 %	47,1 %	
Nei 70,3 %	91,2 %	44,1 %	100%
Ikke tatt stilling 4,1 %		8,8 %	

Her ser vi at så og si alle høringsinstansene mener F 2008 ikke får frem hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Prøvemenerighetene er også mer kritiske her enn vanlig. Dette resultatet trenger ikke bety at respondentene mener dåpen er nødvendig til frelse, selv om de mener F 2008 ikke får det frem. Men det er oppsiktsvekkende at når vi ser på begrunnelsen for svarene her og ellers i høringen, er det få som tar dette opp til debatt. Det virker heller som om det forutsettes av de fleste at dåpen er nødvendig til frelse, og mange argumenterer for at dette må komme tydeligere frem i liturgien enn det F 2008 legger opp til. Nord-Hålogaland bispedømmeråd er en av disse:

⁴² Spørsmål og svar nr 134b i H-2009

*”Dåpens nødvendighet til frelse kommer for dårlig frem. [...] Vi dør med Kristus og oppstår med ham. Det er ikke tydelig i [forslaget] at dåpen representerer en dramatisk overgang fra død til liv, og at den er et vendepunkt i den enkeltes liv. Transitio-motivet må styrkes. Dåpen er en overgang fra en tilstand til en annen, fra skapelse til nyskapelse.”*⁴³

Andre som målbærer det samme synspunkt er blant annet Mellomkirkelig råd,⁴⁴ Kirkelig utdanningscenter i nord,⁴⁵ Borg biskop,⁴⁶ Tunsberg Bispedømmeråd og Sør-Hålogaland Bispedømmeråd/biskop⁴⁷.

Hva som skjer med de som ikke blir døpt, er det få som går inn på, men vi skal nå se på noen av svarene der det blir gjort.

Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo (PTS) uttrykker følgende: ”Sakramentet er nødvendig for frelse, men samtidig har ikke Gud bundet seg selv til sakramentet. Alle mennesker er Guds barn, og Gud kan i sin suverenitet kalle alle til seg på måter vi ikke forstår”.⁴⁸ Oslo Bispedømmeråd/biskop ønsker en dåpsliturgi som unngår en antydning av de udøptes fortapelse,⁴⁹ men vektlegger samtidig at mennesket har behov for frelse, og at dåpen er en ”overgang”.⁵⁰ Stavanger bispedømmeråd forstår dåpen som

*”[...] ei avgjerande hending, som gjev den døypte del i noko ho/han ikkje hadde frå før. Slik sett er dåpen ’nødvendig til frelse’ (CA IX). Når kyrkja forstår Ord og Sakrament som nådemiddel, ligg det ikkje i dette ei avgrensing av Guds nåde, men eit haldepunkt for kyrkja i tenesta med evangeliet. Gjennom å forvalta dåpen formidlar kyrkja trua på Kristus og det nye livet som disippel. Dåpen initierer dette nye livet, som ein overgang frå død til liv, og gjev ny status som Guds barn.”*⁵¹

MF mener dåpens nødvendighet ikke kommer godt nok til uttrykk i F 2008, men nevner også de som ikke blir døpt i drøftelsen av om Joh 3,5 bør være med som dåpstekst: ”Vi innser at

⁴³ Q 131c res 71 Nord-Hålogaland bispedømmeråd

⁴⁴ Q 131c res 208 Mellomkirkelig råd

⁴⁵ Q 131c res 5 Kirkelig utdanningscenter i nord

⁴⁶ Q 134a res 72 Borg biskop

⁴⁷ Q 134b res 64 Tunsberg Bispedømmeråd og res 70 Sør-Hålogaland Bispedømmeråd/biskop

⁴⁸ Q 136d res 2 Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo

⁴⁹ Q 136d res 61 Oslo bispedømmeråd/biskop

⁵⁰ Q 134b res 61 Oslo bispedømmeråd/biskop

⁵¹ Q 131c res 66 Stavanger Bispedømmeråd

denne teksten kan misforstås, f. eks. hvis den oppfattes som et utsagn om at ingen udøpte kan bli frelst; jf. udøpte barn som dør”.⁵² Felles for disse fire sistnevnte hørings svarene er at de mener dåpen i utgangspunktet er nødvendig til frelse, men samtidig signaliserer de at vi ikke helt kan vite hvordan Gud handler i forhold til de som ikke blir døpt. Vi ser at MF her lar dette forbeholdet gjelde udøpte *barn*.

Ut over disse bemerkningene handler diskusjonen altså i liten grad om spørsmålet *om* det er frelse i dåpen; det synes å ligge der som gitt. Dermed mener jeg det er legitimt å påstå at et argument i H-2009 er at dåpen er nødvendig til frelse og at dette må komme tydelig frem i dåpsliturgien. Samtidig finnes det argumenter for at en dåpsliturgi ikke skal uttrykke seg på en slik måte at Guds nåde begrenses.

Vi skal gå videre til spørsmålet om hvorfor respondentene ser på dåpen som nødvendig til frelse. Hva legges til grunn for denne tanken? Jeg mener materialet viser to hovedtendenser. Disse skal vi nå se på.

3.2 Hva legger respondentene til grunn for tanken om dåpens nødvendighet til frelse?

3.2.1 Arvesynden som grunnlag for dåpens nødvendighet til frelse

Den formuleringen flere av høringsinstansene og høringsmenighetene synes er med på å gjøre frelsesformidlingen utydelig i F 2008, er ”Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår [...]”.⁵³ I diskusjonen vedrørende dette uttrykket finner vi flere utsagn som tydeliggjør respondentenes synspunkt på hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Flere av de som stiller seg negative til uttrykket, kaller det utilstrekkelig og svakt. Fra Kirkerådets side ser vi at formuleringen var ment å skulle gi ”uttrykk for hva frelsen i dåpen innebærer”.⁵⁴

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop begrunner sin kritikk mot formuleringen med at det svekker den som blir døpt sin ”personlige delaktighet i dette som har ført til læren om

⁵² H-MF 2009:35

⁵³ Leddet er sitert i sin helhet i forrige kapittel i denne avhandlingen, side #

⁵⁴ H-2009 – innledning til spørsmål 134 d

arvesynden”.⁵⁵ De understreker at vi ikke frelses fordi vi ”lever i en verden der det finnes synd og død, men fordi vi også er en del av dette selv”.⁵⁶ Høgskolen i Staffeldsgate, Oslo bispedømmeråd/biskop og Forening for bibel og bekjennelse vektlegger det samme.⁵⁷

Det teologiske Menighetsfakultets høringsdokument formidler også misnøye med formuleringen ”Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår [...]”. Argumentasjonen likner på den vi finner hos Agder og Telemark bispedømmeråd. Hos MF blir det begrunnet med at uttrykket avsvækker syndens alvor og syndens konsekvenser for livene våre,⁵⁸ og at det ikke tydelig nok får frem at alle mennesker står skyldige for Gud. MFs høringsdokument vektlegger at synd som menneskelig kategori ikke bare er noe man gjør, men noe man også er. Det poengteres at ”En manglende radikalitet i forståelsen av synd medfører også en svekkelse av radikaliteten i frelsesforståelsen.”⁵⁹ Nord-Hålogaland bispedømmeråd/biskop uttrykker det samme.⁶⁰

IKO, Kirkelig Pedagogisk Senter, mener også det burde komme frem mer i klartekst at vi frelses fra synd og død i dåpen.⁶¹ Også Sør-Hålogaland bispedømmeråd og biskop mener uttrykket ikke er ”dekkende som uttrykk for at mennesket er født med synd og trenger frelse”.⁶² Bjørgvin kommer med et endringsforslag der det vektlegges at Jesus Kristus ble sendt for å frelse menneskene fra ”synd og død og all vond makt”,⁶³ og stiller seg dermed i rekken av de mange som mener menneskets synd og dødelighet er for lite fremme dette leddet.

Ser vi på høringsdokument fra TF, ser vi at de er skeptiske til en liturgi som underbelyser mennesket som synder.

“I høringsvarene har vi også på flere steder pekt på tendenser til at menneskelivet fremstilles som mer harmonisk og mindre motsetningsfylt enn det tenkes i klassisk luthersk antropologi. [...] For oss er det en sammenheng mellom promissio og Kristi korsdød på den ene siden og

⁵⁵ Q134a res 65 Agder og Telemark bispedømme og biskop

⁵⁶ Q134a res 65 Agder og Telemark bispedømme og biskop

⁵⁷ Q134d res 31 Høgskolen i Staffeldsgate, Q134c res 61 og Q143d res 30 Forening for bibel og bekjennelse

⁵⁸ H-MF 2009:9

⁵⁹ H-MF 2009:9

⁶⁰ Q 134b res 71 Nord-Hålogaland bispedømmeråd/biskop: ”Når syndens og dødens vilkår er så vidt nevnt, blir foreningen med Kristus for svakt motivert”.

⁶¹ Q134a res 32 IKO Kirkelig Pedagogisk Senter

⁶² Q134b res 70 Sør-Hålogaland bispedømmeråd/biskop

⁶³ Q134b res 67 Bjørgvin bispedømmeråd/biskop

spørsmålet om hva mennesket skal frelses fra på den andre siden. Vi synes derfor det er grunn til å spørre om tendensen til å underbelyse promissio og Kristi korsdød og tendensen til å underbelyse menneskets dogmatisk tenkte syndfullhet viser et utfordrende problem i de samlede reformforslagene.”⁶⁴

Når vi ser på høringssvarene svarte totalt 94,6 % at de var enige i at de skapelsesteologiske momenter burde styrkes i en ny dåpsliturgi.⁶⁵ De få som var uenige i dette begrunnet det med at frelsen er det sentrale motiv i dåpen, og at ingen ting bør overskygge dette.⁶⁶ Samtidig svarte 80,6 % av høringsinstansene at de mente de skapelsesteologiske moment ikke hadde blitt styrket på en tilfredsstillende måte i F 2008. Mange mener dette er fordi det tar for stor plass i forholdt til læren om arvesynden og frelsesmotivet.⁶⁷ En av dem som målbar dette var MF i sin høringsuttalelse:

”Vi vil gi vår sterke støtte til den dåpsteologien som kommer til uttrykk i formuleringen at ’dåpen er en Guds handling til frelse.’ Dermed presiserer en for det første at Gud er dåpens subjekt, og for det andre at Guds handling i dåpen er forskjellig fra andre Gudshandlinger, f.eks. Guds skapergjerning. [...] Å bruke tekster som primært dreier seg om mennesket som skapning i en dåpsliturgi, vil tolkes slik at dåpen har sin primære teologiske begrunnelse på det allmenne skapelsesplan. Det er viktig at dette endres.”⁶⁸

Vi har nå sett på det som jeg mener er den ene tendensen i høringssvarene, at grunnlaget for dåpens nødvendighet til frelse er å finne i og med menneskets synd og skyld. Vi skal nå se på den andre tendensen.

3.2.2 Skapelsen som grunnlag for frelsen i dåpen

Da kirkerådet sendte F 2008 ut på høring, uttrykte de i innledningen at det ofte har vært nevnt at dåpsliturgien fra 1992 har et ”svakt og utilstrekkelig skapelsesmotiv.”⁶⁹ Og videre: ”I vår tid er det mer nødvendig enn noen gang å fastholde at mennesket er skapt av Gud, til og med

⁶⁴ H-TF 2009:2

⁶⁵ Q 131a svarstatistikk

⁶⁶ To av disse er: Q 131a3 res 15 Universitetet i Bergen, Griegakademiet for musikk og Meland menighet (respondentnummer mangler.)

⁶⁷ Bl.a.: i Q 131 res 64 Tunsberg bispedømmeråd, 65 Agder og Telemark bispedømmeråd og 67 Bjørgvin bispedømmeråd.

⁶⁸ H-MF 2009:33 og 35

⁶⁹ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:5

skapt i Guds bilde.”⁷⁰ Nemnd for Gudstjenesteliv sitt underutvalg nummer 3, jobbet med dåpsliturgien og hadde følgende visjon for sitt arbeide: ”UU3 ønsker en dåpsliturgi som ivaretar *skapelse, frelse og etterfølgelse*, og som står i samspill med menneskers *livserfaringer*”.⁷¹

PTS uttaler seg positivt om F 2008’s vektlegging av det skapelsesteologiske:

*”Vi verdsetter at soteriologien her fremstilles i lys av skapelsesteologien. Den gjeldende dåpsliturgi gir ikke rom for dette, og vi er glade for at det nå endelig blir mulig å se dåpen i lys av skapelsen”.*⁷²

Hamar bispedømmeråd/biskop er blant de som mener at dåpshandlingen i F 2008 ikke vektlegger dåpen som frelsesformidling på en tydelig måte. Dette kommer til uttrykk når de sier ”Forslaget har et mangelfullt uttrykk for frelsen i dåpen”.⁷³ Det vi skal merke oss her er at argumentasjonen likner på den vi finner hos PTS; dåpen blir knyttet til skapelsen. ”I klassisk dåpsteologi er frelse forstått ut fra skapelsen. Hos kirkefader Irenaeus, som Luther på mange måter støtter seg til og viderefører, er frelse forstått som recapitulatio, altså skapelsens rekapitulasjon”.⁷⁴

Selv om det er responsen på F 2008 som er hovedsaken i dette kapittelet, skal vi merke oss argumentasjonen Hamar bispedømmeråd/biskop fører når de mener at liturgien bør ha en mer positiv bestemmelse av mennesket enn det vi finner i G 1992.⁷⁵

”Nåværende liturgi [G 1992] har ingen positiv bestemmelse av mennesket i det hele tatt. Dermed inntreer en diskontinuitet mellom skapelse og frelse som er problematisk. Frelsen bestemmes bare ut fra et negativt menneskesyn. Det eneste som sies om barnets status er at ’de er født med menneskeslekten synd og skyld’. Dette kontrasteres så med et ’men i dåpen blir de Guds barn født på ny ved Den Hellige Ånd.’ Nåværende ordning gir dermed uttrykk

⁷⁰ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:5

⁷¹ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:6

⁷² Q 134a res 2 Det praktisk teologiske seminar ved Universitetet i Oslo

⁷³ Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

⁷⁴ Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

⁷⁵ Hamar bispedømmeråd/biskop er heller ikke fornøyd med F 2008 på dette punkt, men de argumenterer ikke like utførlig for denne vurderingen: ”Dersom forslaget [F 2008] kan få en tydeligere bestemmelse av barnet som en Guds skapning i mottakelsen (se 133 a og b), gir dette den positive referanse som gir frelsen i dåpen, en nærmere bestemmelse.” Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

*for at de barn kvinnene føder er bare 'synd og skyld'. Dette er ikke god skapelsesteologi og det er en nedvurdering av k[v]innenens fødselsarbeid som står i motsetning til Luthers frimodige tale, om kvinnen som en Guds medskaper når hun føder. Det problematiske ved dette utsagnet er at frelse forstås helt uten noen bestemmelse ut fra skapelsen. I klassisk dåpsteologi er frelse forstått ut fra skapelsen. Hos kirkefader Irenaeus, som Luther på mange måter støtter seg til og viderefører, er frelse forstått som recapitulatio, altså skapelsens rekapitulasjon.*⁷⁶

Her ser vi at Hamar bispedømmeråd/biskop mener at frelsen må bestemmes ut ifra et positivt, og ikke bare et negativt menneskesyn. Det positive menneskesynet knytter de til skapelsen. De mener det er en kontinuitet mellom skapelse og frelse, som må komme frem i dåpsliturgien. Og det er i denne forbindelsen de påberoper seg Ireneus og hans bruk av termen *recapitulatio*. Dette skal vi drøfte seinere i oppgaven.⁷⁷

Selv om PTS og Hamar bispedømme/biskop ikke har samme syn i vurderingen av hvorvidt dåpen som frelsesformidling er kommet tydelig frem i F 2008, så knytter de begge frelsen i dåpen til skapelsen.

Et annet hovedargument i høringen handler altså om hvordan man skal forstå frelsen i dåpen. Noen mener dette må skje i lys av skapelsen, mens andre mener det må skje med referanse til menneskets synd og skyld. Jeg synes vi ser spor av reell teologisk uenighet på dette punkt. Der for eksempel MF mener en dåpsliturgi må unngå å gi inntrykk av at dåpen primært har sin teologiske begrunnelse ut ifra det allmenne skapelsesplan, så mener Hamar bispedømmeråd og PTS det motsatte; dåpen må forstås ut ifra skapelsen.

3.3 Hvordan bør dåpens nødvendighet til frelse komme til uttrykk i liturgien, i følge respondentene?

Til nå har vi sett at respondentene mente dåpen er nødvendig til frelse, men at det var i hovedsak to ulike begrunnelser for dette. Vi skal nå se nærmere på respondentenes meninger

⁷⁶ Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

⁷⁷ Se kap 4.2.1 i denne oppgaven

om *hvordan* liturgien bør uttrykke dåpens nødvendighet til frelse. Dette henger naturlig nok sammen med det forrige spørsmålet om hvorfor dåpen er nødvendig til frelse.

Flere av respondentene synes frelsen i dåpen blir vanskelig å få øye på i liturgien på grunn av utydelige uttrykk i F 2008. Borg bispedømmeråd/biskop peker for eksempel på at verbet *frelse* er lite brukt; i bare ett av alternativene i inngangsordene i *Mottakelsen*.⁷⁸ TF vurderer frelsesmetaforikken som variert, men påpeker at flere av uttrykkene, som ”nådens kilde” og ”en ny fødsel”, blir frittsvevende og ”uten hold til liturgien som helhet”.⁷⁹ Borg bispedømmeråd/biskop sier at dersom en skal kunne forstå nødvendigheten av dåpen gjennom uttrykk som ”forenes”, ”nådens kilde”, ”ny fødsel”, så forutsetter det ”en antatt erkjennelse av at dette har med en radikal forandring å gjøre”.⁸⁰ IKO synes det burde blitt sagt mer i klartekst at dåpen gir frelse fra synd og død.⁸¹ I forrige avsnitt ble det klart at formuleringen ”Vi er mennesker under synden og dødens vilkår [...]” også blir sett på som utydelig av mange. MF mener det er viktig at liturgien sier at mennesket blir *forenet* med den korsfestede og oppstandne Kristus.⁸²

I gjennomlesning av respondentenes svar, blir det klart at antropologien ble aktualisert i høringen. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom diskusjon av et av utsagnet fra G 1992 ”i dåpen blir vi Guds barn.”⁸³ Dette skal vi nå se nærmere på.

Da Kirkerådet sendte F 2008 på høring, hadde de utelatt å bruke begrepet ”Guds barn”. De ønsket å finne ut hva respondentene mente om dette valget, og fikk disse svarene på følgende spørsmål:

⁷⁸ Res 62 Borg bispedømmeråd og res 72 Borg biskop i Q134 a.

⁷⁹ Q 134a res 1 Det Teologiske Fakultet ved Universitetet i Oslo

⁸⁰ Q 134b res 62 Borg bispedømmeråd/biskop

⁸¹ Q 134a res 32 IKO

⁸² H-MF 2009:38-39.

⁸³ Gudstjenestebok for Den norske kirke del II, 1992:29

”136d: I vår nåværende liturgi spiller Guds-barn-motivet en sentral rolle. Jf: Så bærer vi med takk og tro våre barn til Herren i den hellige dåp. De er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn. Født på ny ved den Hellige Ånd.

I Bibelen knyttes imidlertid ikke Guds-barn-motivet så ensidig til frelsen i dåpen som dette punktet i dåpsliturgien gir inntrykk av. Derfor har en i Forslaget valgt å bruke andre nytestamentlige motiver for å uttrykke dåpens frelsende betydning / den døptes nye status. Se Dåpsliturgien s 6.

*d. Er dere enige eller uenige i dette? Enig / Uenig.
Gi eventuelle kommentarer.”*

<i>Alle respondenter (74 svar)</i>	<i>Høringsinstansene (34 svar)</i>	<i>Prøvemeningheter (33 svar)</i>	<i>Andre (7 svar)</i>	
Enig	40,5 %	32,4 %	54,5 %	14,3 %
Uenig	52,7 %	64,7 %	33,3 %	85,7 %
Ikke tatt stilling	6,8 %	2,9 %	12,1 %	0 %

Når vi ser på statistikken, ser det ut som kritikken mot Kirkerådets valg om å utelate ”Guds barn” fra forslaget ikke var så alt for stort. Totalt mente 52,7 % av respondentene at Guds-barn-motivet burde være med i dåpsliturgien. Går vi inn på kommentarene til dette spørsmålet, finner vi flere tunge argumenter som omhandler hvordan frelsen i dåpen bør komme til uttrykk i liturgien. En av de mest grundige kommentarene kommer fra Bjørgvin bispedømmeråd:

”Det er vanskeleg å argumentera ut frå Bibelen at Guds-barn-motivet ikkje heng saman med frelse og dåp [...]. Det blir påstått at Skrifta sidestiller at alle menneske er skapte som Guds barn med at menneske blir Guds barn i dåpen, og at Skrifta i dette stykket er uklar. Dette er oppsiktsvekkande med tanke på at NT har nokre få tilvisingar til ei allmenn-menneskeleg forståing, som t.d. Apgj 17,28f: ’Guds slekt,’ medan ’Guds barn’ blir brukt spesifikt og soteriologisk prega term svært mange stader i NT, og ofte knytt til dåpen. [...]

Guds barn heng metaforisk uløyseleg saman med den nye fødsel”.⁸⁴

⁸⁴ Q 136d res 67 Bjørgvin bispedømmeråd

MF kritiserer også spørsmålsstillingen fra Kirkerådet på dette punkt, og hevder at det ikke er dekning i det bibelske materialet for å si at ”Guds barn” betegner noe annet enn de troendes frelsesrelasjon til Gud.⁸⁵ Høgskolen i Staffeldsgate uttrykker: ”Guds barn er knyttet til frelsen og dermed til dåpen. Viktig å få med fordi det uttrykker saken tydelig og forståelig. Guds barn er noe en blir ved gjenfødelse, ikke ved fødsel”.⁸⁶ Det motsatte standpunkt finner vi hos Hamar bispedømmeråd som mener at ”Et hvert barn er Guds barn fordi det er skapt av ham”⁸⁷, og som tidligere nevnt hos PTS, som også målbærer dette.

På bakgrunn av dette kan vi si at et tredje argument vedrørende frelse i dåpen i H-2009 handler om hvordan antropologien kommer til uttrykk i forhold til soteriologien. Dersom liturgien ikke lykkes i å fremstille en holdbar antropologi, vil den heller ikke lykkes i å sin soteriologi. Diskusjonen rundt formuleringen ”Vi er mennesker under synden og dødens vilkår [...]” i forrige avsnitt understreker også dette. Vi ser at det var reell uenighet blant respondentene om hva som ligger i begrepet ”Guds barn,” og at dette gjenspeiler uenigheten om hvilket grunnlag dåpens nødvendighet til frelse bør forstås ut ifra.

3.4 Oppsummering kapittel 3

I kapittel 3 har jeg sett på hvilke argumenter som finnes i høringen etter F 2008, når det gjelder frelse i dåpen. Jeg har da kommet frem til at de fleste respondentene legger til grunn at dåpen er nødvendig til frelse, og ikke drar dette i tvil. Likevel er det spor av reell teologisk uenighet om *hvorfor* dåpen er nødvendig til frelse, og som en følge av denne uenigheten; *hvordan* dåpens nødvendighet til frelse skal uttrykkes.

⁸⁵ H-MF 2009:37

⁸⁶ Q 136d res 13 Høgskolen i Staffeldsgate

⁸⁷ Q 136d res 63 Hamar bispedømmeråd

4 Problemstillingene fra høringen

At dåpen er nødvendig til frelse, er det liten tvil om i svarene fra H-2009. Likevel fremhevet mange av respondentene at det ikke blir klart *hvorfor* dåpen er nødvendig til frelse i F 2008. Noen mener det er fordi forslaget ikke betoner menneskets synd og skyld på en tilstrekkelig måte. For disse er det en klar sammenheng mellom dåpens nødvendighet til frelse og arvesynden. Mennesket trenger å bli døpt fordi det ikke står i et rett forhold til Gud fra unnfangelsen av.

Andre mener det er viktig å få frem at frelsen også må forstås ut ifra skapelsen. Dette gjelder særlig PTS og Hamar bispedømmeråd/Biskop. Som sagt uttrykte disse følgende:

*”Vi verdsetter at soteriologien her fremstilles i lys av skapelsesteologien. Den gjeldende dåpsliturgi gir ikke rom for dette, og vi er glade for at det nå endelig blir mulig å se dåpen i lys av skapelsen”.*⁸⁸

*”Nåværende liturgi [G 1992] har ingen positiv bestemmelse av mennesket i det hele tatt. Dermed inntreer en diskontinuitet mellom skapelse og frelse som er problematisk. [...] Det problematiske ved dette utsagnet [’de er født med menneskeslekten synd og skyld’] er at frelse forstås helt uten noen bestemmelse ut fra skapelsen. I klassisk dåpsteologi er frelse forstått ut fra skapelsen. Hos kirkefader Irenaeus, som Luther på mange måter støtter seg til og viderefører, er frelse forstått som recapitulatio, altså skapelsens rekapitulasjon.”*⁸⁹

Denne uenigheten om hvor dåpen har sitt grunnlag, i arvesynden eller i skapelsen, ble særlig tydelig i diskusjonen om *hvordan* mennesket skulle omtales i liturgien. Skal man kalle alle mennesker Guds barn, eller bare de dømte? Svaret man gir på dette spørsmålet henger naturlig nok sammen med hvordan man mener menneskets forhold til Gud er før dåpen.

Det er på bakgrunn av disse argumentene jeg nå skal drøfte dåpens nødvendighet til frelse. Derfor vil jeg i det videre drøfte følgende spørsmål:

⁸⁸ Q 134a res 2 Det praktisk teologiske seminar ved Universitetet i Oslo. Se kap 3.2.2 i denne oppgaven.

⁸⁹ Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

- Hvordan virker læren om arvesynden inn på læren om dåpens nødvendighet til frelse?
- Hvilke forbindelser er det mellom frelsen i dåpen og skapelsen? Og i forlengelsen av dette: Er dåpen nødvendig for at et menneske skal kalles Guds barn, eller er ethvert menneske Guds barn?

Målet er at jeg gjennom drøftingen skal kunne peke på hva det er som gjør dåpen nødvendig til frelse. Selv om spørsmålene går inn i hverandre, og har med hverandre å gjøre, vil jeg for ordens skyld behandle dem hver for seg i drøftingen. Når jeg oppsummerer vil jeg gjøre det samlet for å få et mer helhetlig svar.

4.1 Hvordan virker læren om arvesynden inn på læren om dåpens nødvendighet til frelse?

4.1.1 Arvesynden

Jeg vil nå drøfte hva arvesynd er, før jeg ser på hvordan læren om den virker inn på læren om dåpens nødvendighet til frelse. I Gen 3 kan vi lese om hvordan det første mennesket, Adam, gjorde opprør mot Gud og måtte leve sitt liv adskilt fra sin skaper.⁹⁰ Paulus tolker denne beretningen slik i Rom 5,12: ”Synden kom inn i verden på grunn av ett menneske, og med synden kom døden. Og slik rammet døden alle mennesker fordi alle syndet”. Salme 51,7 og 58,4 forteller at mennesket er syndig fra unnfangelsen av. I Rom 3 understreker Paulus at ingen mennesker kan gjøre noe for å bli rettferdige overfor Gud. I Efeserne 2,3 peker han på at mennesket av naturen er ”vredens barn”. Kirkefader Augustin er kjent for å ha satt ord på den bibelske tanken om at alle mennesker i sitt vesen er syndere.⁹¹ Tanken antydes også allerede hos Ireneus (ca 190 e.Kr).⁹² *Grunnskade*⁹³, *grunnsynd*⁹⁴, og *ursynd*⁹⁵ er termer som

⁹⁰ Om dette bør forstås historisk eller ikke skal jeg ikke drøfte, men jeg holder frem at urhistorien uansett beskriver menneskets allmenne livsbetingelser jf. Henriksen 2003:137

⁹¹ Henriksen 1994:127

⁹² Skarsaune 1997:93 ”Uten at det er fremhevet som selvstendig poeng, synes hele tiden den tanke å ligge under at et menneske unnfanget på ”vanlig” måte ville være underlagt syndens og dødens makt- som sine forfedre – og gjennom bruddet med denne synden og dødens sammenheng måtte derfor komme en ”ny Adam”, en som så å si brøt inn i slektssammenhengen utenfra.”

brukes for å beskrive ”det at mennesket før alt det ellers gjør og er i verden, har vendt ryggen til Gud”.⁹⁶ Begrepet ”arvesynd” finner vi igjen i den tyske versjonen av CA.⁹⁷ Jeg har valgt å bruke denne termen fordi den er mest utbredt i Norge i dag, og fordi det var denne som ble brukt i svarene fra H-2009.

I CAs artikkel II beskriver Martin Luthers nære medarbeider, Filip Melanchthon, hva arvesynden er. Han sier at ”alle mennesker som er forplantet på naturlig vis, etter Adams fall er født med synd, det vil si uten frykt for Gud, uten tillit til Gud og med begjær, og at denne arvelige sykdom og brist virkelig er synd”.⁹⁸ Mæland kommenterer i en fotnote til CA II at ”denne arvelige sykdom” kommer fra det latinske ordet *originis* som betyr ”opphavelig”.⁹⁹ Videre opplyser han om at den tyske oversettelsen av CA bruker termen ”medfødt sykdom” i tillegg til ”arvesynd”. Dermed ser vi at CA her går i samme retning som Augustin, ved å betrakte arvesynden som noe grunnleggende ved menneskets vesen. Leif Grane sier i sin kommentar til CA at definisjonen av hva synd er i CA II, var ny i forholdt til det synet som rådet i middelalderen. Arvesynden kunne ikke lenger beskrives kun som ”defekter ved visse menneskelige egenskaper eller som mangel på overnaturlig udrustning, men – betyder, at menneskets situasjon er totalt endret.”¹⁰⁰ Det ser ut som dette er sagt i polemikk mot den katolske tradisjon, der man ikke så for seg at *hele* menneskets situasjon var endret.

Så hva er det i menneskets situasjon som er forandret i og med arvesynden? I Gen 3,5 ser vi hvordan mennesket satte seg selv, og ikke Gud i sentrum. Mennesket ville bli som Gud.¹⁰¹ Og det er nettopp dette synd er; mennesket vil ikke ha Gud som Gud, men seg selv. Det forsøker å leve sitt liv uten Gud og har vendt seg bort fra ham. Derfor kan vi si at det er fellesskapet med Gud som er gått tapt i og med arvesynden. Mennesket er fortsatt menneske etter syndefallet, men fellesskapet med skaperen er gått tapt.

Arvesynden er i følge Luther i ethvert menneske, fra unnfangelsen av.¹⁰² Det handler ikke først og fremst om synd som enkelthandlinger (*peccata actualia*), men om menneskets grunnsynd (*peccatum originale*).¹⁰³ Mennesket har i forholdet til Gud ikke mulighet til å velge om det vil si ja eller nei til arvesynden. ”Grunnsynden, arvesynden, innebærer at det

⁹³ Sannes 2008:199

⁹⁴ Henriksen 1994:127

⁹⁵ Henriksen 2003:180

⁹⁶ Henriksen 1994:127

⁹⁷ BSLK 1979:53 *angeborene Seuch und Erbsunde = medfødte sykdom og arvesynd*

⁹⁸ Mæland 1985:29

⁹⁹ Mæland 1985:29 fotnote 20

¹⁰⁰ Grane 1959:24

¹⁰¹ Sannes 1978:38

¹⁰² Grane 1987:41

¹⁰³ Henriksen 2003:127

[mennesket] ikke lenger kan velge fritt mellom Gud og det onde – det har allerede valgt 'i Adam' ”.¹⁰⁴ Paulus uttrykker hvordan arvesynden preger viljen hans når han i Rom 7,19-23 sier:

“Det gode som jeg vil, gjør jeg ikke, men det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg. Men gjør jeg det jeg ikke vil, er det ikke jeg som gjør det, men synden som bor i meg. Jeg finner altså at denne loven gjelder: Jeg vil gjøre det gode, men kan ikke annet enn å gjøre det onde. Mitt indre menneske sier med glede ja til Guds lov, men jeg merker en annen lov i lemmene. Den kjemper mot loven i mitt sinn og tar meg til fange under syndens lov, som er i lemmene.”

Forståelsen av menneskets vilje er med andre ord sentral for forståelsen av arvesynden. Viljen stikker dypt i mennesket. Paulus beskriver hvordan viljen er skadet når han i vers 21 sier: ”Jeg vil gjøre det gode, men kan ikke annet enn å gjøre det onde.” Viljen i et menneske er etter syndefallet ikke sterk nok til å kunne gjennomføre ”noe overfor Gud, som f. eks. å elske Gud av hjertet, å frykte ham.”¹⁰⁵ Et menneske kan likevel ut ifra fornuften velge å gjøre gode gjerninger selv om det har utelukket Gud fra sine omgivelser. Melanchthon bruker i CA blant annet det å ville ha en venn som eksempel på slike gode gjerninger.¹⁰⁶

I CA II fordømmer Melanchthon *pelagianerne*. Den irske munken Pelagius levde på 400-tallet og lærte at menneskets vilje var helt fri til å velge som den ville.¹⁰⁷ I dogmatiske fremstillinger er det vanlig å trekke frem Pelagius og hans (mis)forståelse av viljen for å forklare hva arvesynd er,¹⁰⁸ selv om tanken om arvesynd ikke finnes hos ham.¹⁰⁹ Pelagius hevdet at et menneske kan gjøre Guds vilje hvis det vil. En slik forståelse av viljen får store konsekvenser for læren om rettferdiggjørelsen. Dersom mennesket har en helt fri vilje kan det selv velge i sitt forhold til Gud, og dermed opptre som subjekt, i alle fall medvirkende, til sin egen rettferdiggjørelse. Pelagius gikk dermed for langt i sin forståelse av viljen. Et viktig poeng i luthersk lære er nettopp at et menneske ikke kan bidra til sin egen frelse, jf CA IV om rettferdiggjørelsen.

¹⁰⁴ Sannes 2008:199

¹⁰⁵ Mæland 1985:36 Fotnote 85. I den tyske versjonen av CA XVIII. Om den frie vilje: ”Nicht das sie etwas vermugen mit Gott zu handeln, als: Gott von herzen zu lieben, zu fürchten[...].” BSLK:74

¹⁰⁶ Mæland 1985:36 CA XVIII. Om den frie vilje

¹⁰⁷ Henriksen 2003: 181

¹⁰⁸ Vi kan se det hos for eksempel Radler 2006:126, Henriksen 1994:129-130 og Henriksen 2003:181

¹⁰⁹ Henriksen 1994:129

4.1.2 Mennesket som samtidig rettferdig og synder

Hva skjer med arvesynden i dåpen? Forsvinner den? Hvis vi igjen ser på Rom 7, ser vi at Paulus skriver om hvordan arvesynden er i ham og preger ham, selv om han har fått dåpens gave. Den indre konflikten som Paulus beskriver i Rom 7, mellom den viljen som er lik Guds vilje, og den som ikke er det, vil bo i mennesket så lenge det lever på jorden. Gal 5,16-26 viser også hvordan ”kjøttets begjær” ligger i strid med Ånden. I 1 Joh 1,8 finner vi den samme tanken: ”Sier vi at vi ikke har synd, da bedrar vi oss selv, og sannheten er ikke i oss”.

I CA IV står det:

”Like ens lærer de at menneskene ikke kan bli rettferdiggjort overfor Gud ved egne krefter, fortjenester eller gjerninger, men at de blir rettferdiggjort uten vederlag for Kristi skyld ved troen, når de tror at de blir tatt til nåde, og at syndene blir forlatt for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyldest for våre synder. Denne tro tilregner Gud som rettferdighet for seg, Rom 3 og 4.”¹¹⁰

Står det ikke her at syndene blir forlatt? Jo, men luthersk lære følger på dette punkt Augustin: ”Synden forlates, ikke som om den ikke er der, men slik at den ikke tilregnes.”¹¹¹ Betyr dette at mennesket blir ”litt” synder og ”litt” rettferdig fra dåpen av? I dette spørsmål avviker Luther fra Augustin som tenkte i en slik retning. Luther tok utgangspunkt i et *totalitetsaspekt* og så på mennesket som helt rettferdig og helt synder, i motsetning til Augustin som så på mennesket ut ifra et *partialaspekt*, som delvis rettferdig og delvis synder.¹¹²

Vi forblir syndere også etter dåpen. Arvesynden forsvinner ikke. Dette kan virke som et paradoks; at dåpen er nødvendig til frelse på grunn av den arvesynd som bor i et hvert menneske, men at den ikke blir tatt bort i dåpen. Det at arvesynden fortsatt er en del av menneskets vesen etter dåpen, betyr ikke at det ikke har skjedd noe i dåpen. Som vi har vist, handler synd dypest sett om å ikke ville leve sitt liv i fellesskap med Gud. I dåpen blir vi forenet med Kristus. Så selv om mennesket fortsatt er en synder etter dåpen, så er det nå en synder som lever sitt liv sammen med Gud. Vi skal nå se på det nye fellesskapet med Gud som blir gitt i dåpen.

¹¹⁰ Mæland 1985:30

¹¹¹ Wisløff 1983:82

¹¹² Henriksen 2003:315-316 og Wisløff 1983:82

4.1.3 Dåpen gir fellesskap med Gud

Ett av de viktigste skriftsteder i denne sammenhengen er Matt 28,19 som gjerne blir kalt dåpsbefalingen. ”Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.” Å bli døpt til noens navn “betyr i NT at den som døpes settes i et bestemt forhold til den eller det som han døpes til.”¹¹³ I 1. Kor 1 advarer Paulus menigheten i Korint mot stridigheter, og minner dem om at de alle er døpt *til* Kristus; det vil si at det er Kristus de skal holde seg til og tilhøre. Gal 3,27-29 vitner om det samme: ”Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus. Og hører dere Kristus til, er dere Abrahams ætt og arvinger etter løftet.”

Beretningen om når Jesus møter Nikodemus i Johannes 3 er et annet sentralt sted om dåpens betydning: I Joh 3,5 står det: ”Jesus svarte: `Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd kan ikke komme inn i Guds rike’.” Selv om ikke ordet *dåp* blir benyttet her, er det ingen tvil om at denne teksten handler om dåpen. Der ordet *vann* betyr noe annet enn vann, i overført, billedlig betydning, går dette frem av sammenhengen. Her betyr ikke vann noe annet enn vann, helt konkret. ”Derfor er det naturlig å lese steder som Joh 3,5 [...] slik at de også gjelder dåpen, som jo er den eneste hellige handling i den kristne kirke som blir utført med vann.”¹¹⁴ I denne teksten løftes dåpen frem som kriterium for å ta del i Guds rike. Guds rike gir del i frelsen, og i fellesskapet med den treenige Gud. ”’Guds rike’ er i NT et samlende uttrykk for alle de frelsens gaver som Kristus bringer.”¹¹⁵ Videre i Joh 3 tydeliggjøres syndens konsekvens. I Joh 3,16 står det: ”For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.” Her ser vi alvoret i synden, og samtidig hvordan Gud elsker det han har skapt, og at han ønsker å frelse sin skapning.

Kjell Olav Sannes argumenterer for at også Ef 2,11-22 handler om dåpen, selv om den ikke nevnes direkte.

“Dere, som en gang var hedninger av fødsel, ble kalt uomskårne av dem som kalles omskårne, de som er omskåret på kroppen, av menneskehånd. Husk at dere den gang var uten

¹¹³ Sannes 1978:99. Mer utførlig utlagt ibid side 69-70

¹¹⁴ Sannes 1978:76. Samme sak hos Sannes 1978:118 ”Noen ganger omtales dåpen rett og slett som ’vann’ f. eks. i Joh 3,5.”

¹¹⁵ Sannes 1978:99

Kristus, utestengt fra borgerretten i Israel, uten del i paktene og løftet, ja, uten håp og uten Gud i verden Men nå, i Kristus Jesus, er dere som var langt borte, kommet nær på grunn av Kristi blod”¹¹⁶

Sannes sier videre at bakgrunnen for at dette er en dåpstekst handler om tekstens likhet med en annen tekst, som uten tvil handler om dåpen; Kol 2,11f. Der blir dåpen omtalt som en omskjærelse som ikke er skjedd ved menneskehender.¹¹⁷ Så når Paulus i Efeserbrevet sier: “Men nå, i Kristus Jesus, er dere som var langt borte, kommet nær på grunn av Kristi blod,” så handler dette sannsynligvis om det som har skjedd i dåpen: De var uten Kristus, men er nå kommet nær ham. Videre i Ef 2,18-19 ser vi at det fellesskap som mennesket får med Kristus i dåpen, også innbefatter fellesskap med Faderen og Ånden: ”Gjennom ham har både vi og dere adgang til Far i én Ånd. Derfor er dere ikke lenger fremmede og utlendinger. Nei, dere er de helliges medborgere og Guds familie.” Det er god bibelsk ryggdekning for å si at dåpen gir fellesskap med Den treenige Gud.¹¹⁸ Matt 28,19 har vi nettopp vært inne på. 1. Kor 6,11b (sammen med Joh 14,6 ”Jesus sier: ’[...] Ingen kommer til Far uten ved meg’ ”), kan også nevnes som bibelsk belegg for tanken om fellesskap med den treenige Gud i dåpen: ”Men nå er dere vasket rene, dere er gjort hellige, dere er gjort rettferdige i Herren Jesus Kristi navn og ved vår Guds Ånd.”

Vi har nå sett hvordan NT vitner om at dåpen gir fellesskap med den treenige Gud. Dette fellesskapet ble brutt i og med syndefallet, men gjenopprettet av Kristus gjennom dåpen. Hvordan arvesynden og dåpens nødvendighet til frelse har med hverandre å gjøre skal vi nå se på.

4.1.4 Arvesynden og dåpens nødvendighet til frelse

Hvordan virker så læren om arvesynden inn på læren om dåpens nødvendighet til frelse? I CAs artikkel II, om arvesynden, blir dåpen trukket frem. “[...] at denne arvelige sykdom og brist virkelig er synd, som fordømmer og også nå fører med seg den evige død for dem som ikke blir gjenfødt ved dåpen og Den Hellige Ånd.”¹¹⁹ Her kommer alvoret i arvesyndens ødeleggelse i mennesket frem. I Rom 6,23 skriver Paulus: ”Syndens lønn er døden, men

¹¹⁷ Sannes 1978:101

¹¹⁸ Sannes 1978:101

¹¹⁹ Mæland 1985:29-30

Guds nådegave er evig liv i Kristus Jesus, vår Herre”. Dersom mennesket ikke settes i et rett forhold til Gud, får det ikke del i frelsen og det evige liv.

Her må legge til at dette ikke betyr at udøpte barn ikke blir frelst. ”Han [Gud] har bundet *oss* til dåpen, han har bundet seg selv til virkelig å handle *i* dåpen, men han har selvsagt også frihet til å handle *utenom* bestemte midler. Gud lar seg ikke dirigere.”¹²⁰ Det vil for eksempel si at dersom et barn dør under fødselen før det har blitt døpt, så kan vi tro at dette barnet blir frelst. Som vi var inne på i denne oppgavens andre kapittel, om dåpens nødvendighet til frelse fra reformasjonen av, er dette vanlig luthersk tankegang. Når vi ser på CAs artikkel IX om dåpen er det ikke rart at mange har trukket dette i tvil. Der står det at de ”fordømmer gjendøperne som forkaster barnedåpen og påstår at barna blir salige uten dåp.”¹²¹ Her tar CA avstand fra de som måtte mene at barna er født uten arvesynd. Men at CA her vil si at udøpte barn går fortapt, er feil. Dette kan vi si med sikkerhet ut ifra andre uttalelser fra Luther og hans medarbeidere.¹²² Ett eksempel på en slik uttalelse er når Bugenhagen illustrativt sier at også barna som gikk gjennom Rødehavet kom over uten å bli tatt av Farao. ”Troende foreldre gir barna til Gud i bønner.”¹²³ Så når det heter at dåpen er nødvendig til frelse, så betyr det at dette er den ordening og det oppdrag som vi *mennesker* har fått og må forholde oss til, men det må ikke Gud.

Det er, som vi har sett, gjennom dåpen mennesket kommer i et rett forhold til Gud. Dersom arvesynden ikke hadde preget mennesket, hadde ikke mennesket hatt behov for frelse. Da hadde det alt vært i et rett forhold til Gud. Det vil si at dåpen er nødvendig nettopp på grunn av arvesynden. Læren om dåpens nødvendighet til frelse og læren om arvesynden henger altså uløselig sammen. Melancthon sier i sin apologi for CA: ”Men det er nødvendig å ha kunnskap om hva arvesynden er. For vi kan ikke forstå storheten i Kristi nåde om vi ikke kjenner vårt forderv.”¹²⁴

Et av de mest omdiskuterte utsagnene i F 2008 var som vi har sett dette: ”Vi er mennesker under synden og dødens vilkår.”¹²⁵ Kritikken handlet i hovedsak om at setningen ikke klarte å uttrykke menneskets status som synder på en tilstrekkelig måte. Når vi ser hva arvesynden er, synes jeg det er klart at ”synden og dødens vilkår” ikke er dekkende for å få frem dette. Det er ikke bare omgivelsene rundt oss mennesker som er preget av synd og død, som en slags betingelse for tilværelsen. Alle mennesker har personlig del i arvesynden, og den

¹²⁰ Sannes 1978:163

¹²¹ Mæland 1985:32

¹²² Wisløff 1983:125

¹²³ Wisløff 1983:125

¹²⁴ Mæland 1985:68

¹²⁵ Forslag til dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008:16

preger hele menneskets vesen. Dette impliserer ikke at et menneske ikke er annet enn en synder. Dette skal vi nå se på når vi spør hvilken sammenheng det er mellom mennesket som skapning og dåpens nødvendighet til frelse.

4.2 Hvilke forbindelser er det mellom frelsen i dåpen og skapelsen?

I hørings svarene var det flere som mente at frelsen ikke ble knyttet opp til skapelsen på en tilstrekkelig måte i F 2008. Dette handlet om det menneskesyn som F 2008 formidler. De ønsket seg en liturgi som formidler et positivt syn på mennesket. Hva mente de med dette, og hvilke forbindelser er det mellom frelsen i dåpen og skapelsen? Hvordan kan frelsen forstås ut ifra skapelsen? For å få svar på disse spørsmål skal vi i dette kapitlet først gå til Ireneus av Lyon og hans bruk av begrepet *recapitulatio*. Han blir som sagt nevnt av Hamar bispedømmeråd/biskop: ”I klassisk dåpsteologi er frelse forstått ut fra skapelsen. Hos kirkefader Irenaeus, som Luther på mange måter støtter seg til og viderefører, er frelse forstått som *recapitulatio*, altså skapelsens rekapitulasjon.”¹²⁶ Videre i dette kapitlet skal vi se på Ireneus sitt menneskesyn, og undersøke om dette kan korrespondere med en tanke om skapelsen som grunnlag for dåpen. Deretter skal jeg drøfte begrepet ”Guds barn”. Er et hvert menneske Guds barn fordi hvert menneske er skapt av Gud, eller blir man Guds barn i dåpen? Til slutt i dette kapitlet skal jeg drøfte det som ligger som hovedsak gjennom hele dette kapitlet; hvilke forbindelser er det mellom skapelsen og dåpens nødvendighet til frelse?

4.2.1 Recapitulatio-termen hos Ireneus

I *Människan och inkarnationen enligt Irenaeus* (1947) og i *Människa och kristen* (1983) redegjør Gustaf Wingren for Ireneus sin bruk av *recapitulatio*. Det er disse redegjørelsene jeg vil bruke for å forstå hvordan Ireneus anvender termen. I følge Wingren er *recapitulatio* svært sentralt i Ireneus lære.¹²⁷ Recapitulatio-termen har et rikt innhold, og innenfor denne oppgaven er det ikke mulig å få frem alle nyanser. Wingren mener det er umulig å oversette begrepet til ett ord i moderne språk, men at innholdet i det hos Ireneus er klart.¹²⁸

¹²⁶ Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

¹²⁷ Wingren 1947:13

¹²⁸ Wingren 1985:56

“Det ligger åtminstone fyra olika skiftningar i ordet. Variationerna beror på det komplicerade innehåll som frälsningen får när den på en gång skall vava återgång til den ursprungliga skapelsen og fullkomningen av samma skapelse [...], på en gång uppenbarande av Adam, såsom han var menad, och strid för att vrida Adams felhandling tillbaka. [...] Allt detta inngår i Kristi frälsningsverk.”¹²⁹

Ireneus ser på *recapitulatio* som en prosess som startet da Jesus ble menneske, og som fortsatt pågår helt til fullendelsen. Kristus er subjekt i denne prosessen, hvis mål er å frelse mennesket. Tanken hos Ireneus, er i følge Wingren at skapelsen tilbakestilles. Kristus går tilbake til det opprinnelig skapte og gjenoppretter det.¹³⁰ Og årsaken til at denne gjenoprettelsen må skje, er den skade som ble en del av mennesket fra og med Adams fall. Dåpen kommer inn i denne prosessen ved at det er i den Kristus ”rekapitulerer” Adam. Wingren uttrykker dette slik:

”Den punkt, där Kristus i detta nu ’rekapitulerar’ Adam (= läker människan), är kyrkan eller församlingen, byggd på dopet. Dopet är den aktivitet där Kristus drar människa efter människa i döden och uppståndelsen, altså i den hälsobringande omvridningen av Adams felhandling.”¹³¹

Selv om jeg ikke kan gå dypere inn på betydningen av *recapitulatio*-termen i denne oppgaven, mener jeg at dette korte innblikket i Ireneus tankegang viser at Hamar bispedømmeråd/biskop til en viss grad påberoper seg Ireneus med rette. Hos Ireneus handler dåpen om å bli formet av Kristus, det vil si å dø og oppstå slik som Kristus. Gjennom dåpen blir mennesket kristent fordi man i dåpen oppnår hva Gud hadde ment for en i *skapelsen*. Ireneus forstår dermed på et vis frelsen ut ifra skapelsen, slik Hamar bispedømmeråd/biskop hevder, men jeg mener de her uttrykker seg unyansert.¹³² Jeg vil si at en annen term hos Ireneus, knyttet til skapelsen, er mer relevant for Hamar bispedømmeråd/biskop når de ønsker seg en liturgi med et mer positivt menneskesyn; *imago et similitudo Dei*; Guds bilde og likhet. Derfor skal vi nå helt kort se på Ireneus sitt menneskesyn.

¹²⁹ Wingren 1985:56

¹³⁰ Wingren 1947:49-50

¹³¹ Wingren 1985:58

¹³² Q 134a res 63 Hamar bispedømmeråd/biskop

4.2.2 Menneskesyn hos Ireneus

Også nå vil jeg bruke Wingren i min tilnærming,¹³³ men i tillegg Henriksens forståelse av Ireneus.¹³⁴ Ireneus er kjent for å ha formulert fagtermen *imago et similitudo Dei*, som betyr Guds bilde og likhet, der han skjelner mellom Kristus som urbilde og mennesket som avbilde av urbildet. Avbildets mål er å bli lik urbildet; det vil si at menneskets mål er å bli lik Gud.¹³⁵ Wingren trekker frem hvordan Ireneus vektlegger at det å være skapt i Guds avbilde og likhet er å være menneskelig. Å skape er det Gud som gjør – å være menneske handler om å være lik Gud, om å være et avbilde av Gud, men ikke om å være Gud. Så når Adam ville bli som Gud (Gen 3,5), så ville han bli noe han ikke var skapt til å være. I og med Adams fall er ikke mennesket lenger menneskelig. Kristus er derimot menneskelig. Han er Guds urbilde. Å bli formet til likhet med Kristus, er dermed å bli menneskelig.¹³⁶ Henriksen sier at skjelningen mellom avbilde og likhet gjør at Ireneus kan fastholde hvordan mennesket fremdeles er Guds avbilde, selv om mennesket på grunn av synden har tapt den faktiske likhet med Gud.¹³⁷ Det er her vi ser hvordan Ireneus har en positiv bestemmelse av mennesket, selv om han ser på det som skadet i og med fallet. Men hvordan kan mennesket vinne tilbake sin likhet med Gud? Det er her dåpen kommer inn. ”I Adam” står mennesket i feil retning i forhold til Gud, det er vendt fra Gud. Wingren sier at ”eftersom vi är felriktade ’i Adam’, kan formningen till likhet med Kristus inte ske på något annat sätt än *i kris*: något dör och något uppstår.”¹³⁸ I dåpen er det dette som skjer; mennesket blir lik Kristus fordi det dør og oppstår som ham. Det er ikke før i fullendelsen synden og døden er virkelig overvunnet, og mennesket blir det Gud hadde tenkt ved skapelsen.

Denne korte gjennomgangen av Ireneus sitt menneskesyn, viser hvordan han fremhevet at mennesket fortsatt er Guds avbilde også etter syndefallet. Jeg skal ikke påstå at det er dette Hamar bispedømmeråd/biskop legger til grunn når de argumenterer for et mer positivt menneskesyn i dåpsliturgien, men jeg mener det ikke er utenkelig. Det som er viktig å merke seg her, er at Ireneus ikke har et udelt *positivt* menneskesyn. Mennesket er i følge

¹³³ Jeg forholder meg da hovedsakelig til det Wingren sier i kapittel 1 ”Guds avbild” i *Människa och kristen* (1983)

¹³⁴ Jeg forholder meg da hovedsakelig til det Henriksen sier i kapittel 5 ”Skapt i Guds bilde” i *Imago Dei* (2003)

¹³⁵ Henriksen 2003:141

¹³⁶ Wingren 1985:39

¹³⁷ Henriksen 2003:142

¹³⁸ Wingren 1985:39-40”Det är inte något gudomligt att vara lik Gud. Det guddomliga är att *vara* Gud – inte att likna honom – och det gudomliga är att *skapa* (inte enns när människan återspeglar Gud som allra klarast blir hon skapare).”

Ireneus også en synder, som trenger å vinne tilbake sin tapte likhet med Gud. Og det er på grunnlag av dette, at mennesket står ”feilvendt” mot Gud, han forstår dåpen.

Det er nå tid for å se begrepet ”Guds barn”. Er ”Guds barn” noe man blir i kraft av å være en Guds skapning? Eller blir man ”Guds barn” i dåpen?

4.2.3 Er dåpen nødvendig for at et menneske skal kalles Guds barn, eller er ethvert menneske Guds barn?

I F 2008 hadde Kirkerådet utelatt å bruke begrepet ”Guds barn.” Argumentasjonen for dette var at de mente at Bibelen ikke ensidig knytter Guds-barn-motivet til frelsen. I kapittel 3 i denne oppgaven gjorde jeg rede for sentrale argument i høringssvarene rundt dette begrepet.¹³⁹ Vi kan si at det grovt sett rådet to ulike synspunkt. Det ene var at Guds barn er noe man blir når man blir døpt og mottar frelsen. Det andre var at alle mennesker er Guds barn fordi alle mennesker er skapt av Gud. Jeg skal nå drøfte begrepet ”Guds barn” i lys av de argumenter som kom til uttrykk i høringssvarene. Jeg vil gjøre dette i to steg. For det første vil jeg undersøke hva Bibelen sier om ”Guds barn”. Dette er relevant både på grunn av Bibelens normative karakter, og fordi kirkerådet fikk kraftig motbør i måten de her argumenterte på ut ifra Bibelen. For det andre skal jeg finne ut hvordan Ireneus anvender begrepet ”Guds barn”. Årsaken til at jeg vil drøfte dette er at Hamar bispedømmeråd også på dette punkt viser til Ireneus når de argumenterer for sitt ståsted.

4.2.3.1 Hvordan brukes begrepet ”Guds barn” i Bibelen?

I *Et lite notat om metaforen ”Guds barn”*¹⁴⁰ skriver Oskar Skarsaune om bruken av dette begrepet i Bibelen. Han poengterer at menneskets relasjon til Gud i form av slektskap er en fremmed tanke i GT,¹⁴¹ men at begrepsbruken i NT er annerledes: I NT brukes ”Guds barn” om de mennesker ”som ved troen på Jesus har kommet i et helt nytt forhold til Gud.”¹⁴² Et viktig skriftsted Skarsaune trekker frem er Joh 1,12f: ”Men alle som tok imot ham [Kristus],

¹³⁹ Se i denne oppgaven kap 3.3 *Hvordan bør dåpens nødvendighet komme til uttrykk i liturgien, i følge respondentene?*

¹⁴⁰ Skarsaune 2007

¹⁴¹ Med to unntak: Ved introniseringen av en ny konge og når Hosea varsler en ny eskatologisk betegnelse for Israel. Skarsaune 2007:1

¹⁴² Skarsaune 2007:1

dem ga han rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn. De er ikke født av kjøtt og blod, ikke av menneskers vilje og ikke av manns vilje, men av Gud.” Her ser vi hvordan det er de mennesker som tok imot Kristus og som tror på hans navn, som kan kalles ”Guds barn”. De som kalles ”Guds barn” her, er de som er *født* av Gud. Det å være født av Gud, blir igjen tema senere i Johannesevangeliet, i fortellingen om Jesus og Nikodemus (Joh 2,23-3,21) som vi tidligere har vært inne på. Der ser vi hvordan Nikodemus får forklart at den *nye* fødsel skjer gjennom vann og Ånd. Den nye fødsel beskrives i forhold til den naturlige fødsel, som noe annet enn den naturlige fødsel. I Rom 9,8 beskriver også Paulus ”Guds barn” i kontrast til den naturlige fødsel: ”Det er ikke de som er hans barn av kjøtt og blod, som er Guds barn.” I 1 Joh 5,1 blir det å være født av Gud knyttet opp til troen på Jesus Kristus: ”Enhver som tror at Jesus er Kristus, er født av Gud.” I Gal 3,26 kobles det å være ”Guds barn” til troen: ”For dere er alle Guds barn ved troen, i Jesus Kristus.” Det å være født av Gud, knyttes med andre ord til dåpen og troen i disse versene.

Skarsaune skriver at Rom 8 er ”et spesielt instruktivt kapittel, særlig når det gjelder koblingen mellom troen, Ånden og barnekåret.” Vers 15 er et godt eksempel på dette: ”Nei, dere har fått Ånden som gir rett til å være Guds barn, den som gjør at vi roper ’Abba, Far!’ ”. I vers 14 står det: ”Alle som drives av Guds Ånd, er Guds barn.” Her ser vi at de som kalles ”Guds barn” av Paulus er de som har fått Den Hellige Ånd og drives av den.

I Bergprekenen i Matteusevangeliet og i Sletteprekenen i Lukasevangeliet finner vi også termen ”Guds barn” (Matt 5,9; 5,45 og Luk 6,35). Her anvendes den om de som utøver gode handlinger. ”Salige er de som skaper fred, for de skal kalles Guds barn” (Matt 5,9). Men selv om det er et tydelig etisk aspekt ved måten ”Guds barn” barn brukes her, er konteksten begrepet anvendes i klar; det er blant disiplene. Også andre steder i NT brukes ”Guds barn” i forbindelse med de som gjør gode handlinger (Fil 2,15 og 1 Joh 3,10). Det er ingen tvil om at det er menigheter som er adressatene her, og at det er de som oppfordres til å gjøre det gode og være ”Guds barn.”

På bakgrunn av det jeg nå har vist, mener jeg det er helt legitimt å si som Skarsaune, at NT er klar i sin bruk av begrepet ”Guds barn.” ”I sammensetningen ’Guds barn’ er ’barn’ en metafor som angir en helt spesiell relasjon til Gud, den som er konstituert gjennom tro, dåp, mottakelse av Den Hellige Ånd.”¹⁴³ I Bibelen brukes altså ikke begrepet ”Guds barn” om alle mennesker. Men betyr dette at liturgien bør følge det bibelske språk på dette punkt? Det skal jeg komme tilbake til i neste kapittel, som handler om hvordan dåpens nødvendighet til frelse

¹⁴³ Skarsaune 2007:2

bør komme til uttrykk i dåpsliturgien. Nå skal jeg se på Ireneus sin bruk av begrepet ”Guds barn”.

4.2.3.2 Hvordan bruker Ireneus metaforen ”Guds barn”?

Hamar bispedømmeråd¹⁴⁴ mente at man gjerne skulle bruke metaforen ”Guds barn” i dåpsliturgien, men da allmennmenneskelig. De uttalte at alle mennesker er Guds barn fordi alle mennesker er skapt av Gud. PTS var av samme oppfatning.¹⁴⁵ Med dette skiller disse to respondentene seg ut, også i denne saken:

”Guds barn motivet er en kjent og kjær metafor og kan gjerne bruks, men da i tradisjon med kirkefader Irenaeus om barnet som skapt av Gud. Et hvert barn er et Guds barn fordi det er skapt av ham. I dåpen settes dette Guds barn inn i livsfellesskap med Jesus.”¹⁴⁶

Dersom vi ser igjen går til Wingrens forståelse av Ireneus, ser vi at temaet *barn* er sentralt. Det viktige i denne sammenheng er å poengtere at Ireneus ikke snakker om barn bokstavelig talt. I følge Wingren bruker Ireneus ”barn” for å beskrive hvordan Adam var født med potensielle egenskaper, men at *skaden* inntraff:

”Utgangspunkten är att människan är ett barn som växer fram mot sin mognad men som skadas innan det fullvuxna och mogna tillståndet är uppnått. Ett litet barn kan ännu icke tala men om det får växa utan skador kommer det en dag att tala. Nu inträffar emellertid Adams felhandling, olyckan i barndomen, skadan som bringar allt naturligt växande att stanna.”¹⁴⁷

Ireneus tenkte i følge Wingren, at det å bli ”Guds barn” er noe som skjer i kirken, når mennesket blir født på ny.¹⁴⁸ At Ireneus ikke lærte at alle mennesker er Guds barn fra skapelsen av, slik Hamar Bispedømmeråd mener, blir klart når Wingren poengterer ”Guds barn det är ingenting annat än den nya, friska människan i Kristus, människan som återvänt till vad Skaparen menade med henne.”¹⁴⁹ For meg virker det som om Hamar bispedømmeråd har blandet sammen Ireneus sin billedlige tale om Adam som et barn, og det å være et ”Guds

¹⁴⁴ I H-2009 er det her ikke referert til Hamar bispedømmeråd og biskop, kun til Hamar bispedømmeråd.

¹⁴⁵ Q 136d res 2 Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo: ”Alle mennesker er Guds barn”

¹⁴⁶ Q 136d res 63 Hamar bispedømmeråd

¹⁴⁷ Wingren 1985:57

¹⁴⁸ Wingren 1947:181

¹⁴⁹ Wingren 1947: 216

barn”, som født på ny og med del i den kristne kirke. Dermed mener jeg argumentet deres om å bruke metaforen ”Guds barn” om alle mennesker, mister sitt grunnlag. Men er argumentet likevel holdbart? Er et hvert barn Guds barn? Dette skal vi nå se nærmere på.

4.2.3.3 Er et hvert barn Guds barn?

Jeg har så langt i drøftingen av metaforen ”Guds barn” hevdet at det i bibelsk språk ikke er vanlig å omtale alle mennesker som ”Guds barn”, selv om alle mennesker er skapt av Gud. Jeg har også vist hvordan Ireneus bruker metaforen i tråd med det bibelske materialet. Likevel ble det gjennom H-2009 tydelig at ikke alle mener metaforen kommuniserer godt i dag. Skarsaune reflekterer over hva motstanden mot å bruke metaforen skyldes.¹⁵⁰ Han poengterer nettopp dette at ”Guds barn” er en metafor, som angir en spesiell *relasjon*, ”som er konstituert gjennom tro, dåp, mottakelse av Den Hellige Ånd”.¹⁵¹ Dette er det ikke alltid er like lett å se. Når et voksent menneske kalles et ”Guds barn” er det klart for alle at det er snakk om en metafor. Men når vi snakker om nyfødte barn, som vi ofte gjør når noen blir døpt i Den norske kirke, så kan man lett tenke på barn i konkret forstand, og ikke metaforisk. Da oppstår det problemer, fordi metaforen ikke blir forstått som en metafor. Alle mennesker er jo skapt av Gud. Dette impliserer at hvert menneske er Guds skapning, og har en relasjon til ham. Dermed kan vi si at hvert menneske er Guds menneske, og hvert barn er Guds menneske.¹⁵² Men, som Skarsaune poengterer; hvert menneske ”er ikke ’Guds barn’ i denne termens kvalifisert teologiske, metaforiske bruk.”¹⁵³ I vårt dagligdagse, moderne språk mener jeg det ikke er noe i veien for å si at et barn som ennå ikke er døpt, kan kalles Guds barn i kraft av at det er skapt av Gud. I en dåpssamtale ville jeg for eksempel understreket at hvert barn er elsket og ønsket av Gud, og dermed står i en relasjon til sin skaper fra fødselen av. Videre ville jeg forklart at ”Guds barn” er en bibelsk metafor, og at den *der* brukes om en bestemt relasjon, knyttet til frelsen, til den nye fødsel som skjer i dåpen, og ikke den naturlige. På den måten kan jeg få frem den bibelske tanke at dåpen er nødvendig for at et menneske skal bli frelst, og at dåpen er nødvendig for at et menneske skal kunne kalles ”Guds barn” etter bibelsk terminologi. Samtidig får jeg vektlagt den omsorg Gud har for et hvert menneske i kraft av at det er hans skapning.

¹⁵⁰ Skarsaune 2007:2

¹⁵¹ Skarsaune 2007:2

¹⁵² Skarsaune 2007:2

¹⁵³ Skarsaune 2007:2

4.2.4 Skapelsen og dåpens nødvendighet til frelse

Sommeren og høsten 2003 pågikk det en debatt om dåpssynet i Den norske kirke. Da ble blant annet dåpens grunnlag diskutert. En sentral aktør i debatten var Hallgeir Elstad. Hans utsagn om hvordan dåpen kan forstås ut ifra skapelsen, minner om de vi finner hos Hamar Bispedømmeråd/Biskop og PTS i H-2009. I et leserinnlegg i Luthersk Kirketidende¹⁵⁴ deler Elstad sitt syn på dåpsliturgi og dåpen. Han sier:

*”For meg er dåpen ei synleggjering av at det er eit evig samband mellom barnet og Gud. At mennesket er skapt i Guds bilete, utgjer tilknytningspunktet for Gud hjå alle menneske – gjennom heile livet. Så er det heller ikkje Gud, men vi menneske som treng dåpen. Det er vi som treng å bli minna om at vi høyrer Gud til, fordi vi er skapt i Guds bilete.”*¹⁵⁵

Elstad ser på dåpen som ei ”teiknhandling”.¹⁵⁶ Han mener at barnet er skapt av Gud og i kraft at dette reflekterer det guddommelige. Elstad synes det er problematisk å si at dåpen er en frelseshandling, fordi han mener dette indikerer at de som ikke blir døpt ikke har del i frelsen. Han stiller spørsmålet: ”Kor grunnleggjande er eigentleg skilnaden på å seie at vi blir Guds barn i dåpen og at vi blir stadfesta som Guds barn, slik eg hevdar?”¹⁵⁷

Jeg vil si at denne forskjellen er stor. Det kan virke som om Elstad mener at vi egentlig ikke trenger dåpen i vår kirke, fordi vi som mennesker har alt vi trenger fra skapelsen av. Dette mener jeg ikke er i samsvar med det bibelske vitnesbyrd om hva et menneske er, og hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Heller ikke Ireneus synes å kunne bli tatt til inntekt for et slikt syn, selv om han har en mer positiv bestemmelse av mennesket, enn det klassiske Lutherske syn. Ireneus sier at det er i dåpen mennesket vinner tilbake sin tapte likhet med Gud, at mennesket dør og oppstår som Kristus, og at dåpen er en del av Guds *recapitulatio*; Guds frelseshandling. Dermed uttrykker Ireneus at dåpen er en grunnleggende overgang, noe Elstad ser ut til å være uenig i.

Et sentralt skriftsted i forbindelse med dåpen, er 1 Pet 3,21: ”Dette er et bilde på dåpen, som nå frelser også dere. Dåpen er ikke å vaske kroppen ren for skitt, men en bønn til Gud, om en god samvittighet, i kraft av Jesu Kristi oppstandelse.” Dåpen blir her sammenliknet med at noen mennesker ble frelst gjennom vann i Noahs dager. Det viktigste i

¹⁵⁴ Luthersk Kirketidende:511-512 2003.

¹⁵⁵ Luthersk Kirketidende:511, 2003

¹⁵⁶ Luthersk Kirketidende:511, 2003

¹⁵⁷ Luthersk Kirketidende:511, 2003

denne oppgavens sammenheng, er å se hvor konkret dette verset sier at dåpen gir frelse, samtidig som det også sier noe om menneskets status før dåpen. Det har lenge vært diskusjon om hvordan dette verset skal oversettes. Kjell Olav Sannes går inn på denne diskusjonen, og sier for det første at det er det greske substantivet *eperotema*, som gjør verset vanskelig å tolke.¹⁵⁸ Årsaken til dette er at *eperotema* ikke finnes andre steder i NT enn her i 1 Pet 3,21. Ser vi på Bibelselskapet tidligere oversettelse ser vi at substantivet har blitt oversatt ulikt: I 1930 med ”pakt”, i 1978 med ”bekjennelse”, i 2005 med ”pakt” og i 2011 med ”bønn”.¹⁵⁹ Grunnbetydningen av ordet er spørsmål eller bønn. Sannes argumenterer for at ”Substantivet må [...] bety noe sånt som bønn, henvendelse, altså til Gud, av et eller annet slag”.¹⁶⁰ Begrunnelsen hans for dette er det mest sikre valget er at substantivet da korresponderer til det tilsvarende verbet som brukes flere ganger i NT. Dessuten er det ikke før i senere gresk det blir vanlig å sammenstille spørsmål og svar, slik at betydningen kan bli avtale, pakt eller lignende. Jeg mener det er gode grunner for at Bibelselskapet i sin siste oversettelse, Bibelen 2011, har valgt den mest riktige tolkningen, der *eperotema* blir oversatt med *bønn*.

For det andre trekker Sannes frem spørsmålet om man skal forstå ”en god samvittighet” som subjekt eller objekt i setningen. Konsekvensene av tolkningen blir stor. For dersom man forstår ”en god samvittighet” som subjekt, så er det den gode samvittigheten som handler i dåpen, ”som vender seg til Gud, forplikter seg til ham, bekjenner ham el.lig”.¹⁶¹ Det vil da si at den gode samvittigheten er der på forhånd, før dåpen. Det rette forholdet til Gud er, med andre ord, i følge en slik tolkning tilstede før dåpen. Det er imidlertid gode grunner for at ”en god samvittighet” er objekt i setningen. Dette kommer frem når vi ser på den greske teksten. I det første setningsleddet, ”Dåpen er ikke å vaske kroppen ren for skitt”, står *ρύπου* (skitt) i genitiv, og er helt sikkert er objekt i setningen: *οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου*.¹⁶² Det er den skitne kroppen det gjøres noe med. ”En god samvittighet” i neste del av verset kan derimot forstås som enten subjekt eller objekt i setningen. Men fordi vi har objektsgenitiv i første setningsledd, er det sannsynlig at vi har det i det andre setningsledd også. På gresk blir det tydeligere: [...] *ρύπου ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν* [...]. Det er altså sammenhengen som avgjør at *συνειδήσεως ἀγαθῆς* er objekt i setningen. Da blir den gode samvittigheten et resultat av dåpen. Den gode samvittigheten er noe man ber om å få i dåpen, slik det kommer frem av bibeloversettelsen fra 2011: ”men en bønn til Gud, om en god

¹⁵⁸ Sannes 1978:134-135

¹⁵⁹ NO 1930, NO 1978, NT 2005, NO 2011

¹⁶⁰ Sannes 1978:134

¹⁶¹ Sannes 1978:134

¹⁶² NA 27

samvittighet.” Sannes trekker også frem et annet argument for at dette sannsynligvis er den riktige tolkningen: med denne tolkningen korresponderer verset til et annet dåpssted, Hebr 10,22: ”så la oss komme fram med oppriktig hjerte og funn visshet i troen, med hjertet rensset for vond samvittighet og kroppen badet i rent vann.” Sannes mener verset ”[...] må forstås slik at ved dette ’badet i rent vann’ ble ’hjertet rensset for vond samvittighet’, og at mennesket altså fikk *god* samvittighet.”¹⁶³

At dåpen er nødvendig til frelse, kommer altså frem i 1 Pet 3,21. I 1 Pet 3,21a blir det sagt rett ut at dåpen gir frelse: ”Dette er et bilde på dåpen, som nå frelser også dere”. Pet 3,21b uttrykker at man ikke står i et rett forhold til Gud *før* dåpen, men at den er en bønn til Gud om å få en god samvittighet: ”Dåpen er ikke å vaske kroppen ren for skitt, men en bønn til Gud, om en god samvittighet, i kraft av Jesu Kristi oppstandelse”. Dette verset vitner dermed om at mennesket trenger dåpen, og at den er mye mer enn en tegnhandling. På bakgrunn av dette mener jeg vi kan si at dåpen ikke kan bli forstått ene og alene ut ifra menneskets status som skapning, slik Elstad gjør. Da reduseres dåpens betydning kraftig.

Jeg vil være forsiktig med å påstå at Hamar Bispedømmeråd og PTS sine uttalelser om at alle mennesker er Guds barn, i kraft av å være skapt av Gud, er helt i tråd med Elstads syn. Jeg har for eksempel ikke sett noen uttalelser av dem om at dåpen kun er en tegnhandling. I H-2009 uttrykte dessuten Hamar Bispedømmeråd/Biskop at F 2008 har ”et mangelfullt uttrykk for frelsen i dåpen,”¹⁶⁴ og PTS uttrykte at ”sakramentet er nødvendig for frelse.”¹⁶⁵ Dermed synes jeg det er vanskelig å trekke den slutning at de mener at dåpen *ikke* er nødvendig til frelse. Deres vektlegging av Gud som en omsorgsfull skaper er et viktig anliggende. Gud kjenner hvert menneske før det blir døpt, og det er ikke en fremmed for Gud. Hadde ikke mennesket vært skapt, kunne det heller ikke blitt frelst. Likevel mener jeg at dåpen ikke kan forstås på bakgrunn av skapelsen. Den må forstås på bakgrunn av at mennesket før dåpen har vendt seg bort fra Gud, og har del i arvesynden. Dåpen er ikke en synliggjøring av en evig relasjon mellom barnet og Gud, slik Elstad hevder. I dåpen skapes en ny relasjon mellom den dømte og Gud. Denne relasjonen har sin begynnelse i og med dåpen. Hvordan denne relasjonen kan betegnes, skal vi komme inn på i neste kapittel.

¹⁶³ Sannes 1978:135

¹⁶⁴ Se kap 3.2.2 i denne oppgaven

¹⁶⁵ Se kap 3.1 i denne oppgaven

4.3 Oppsummering kapittel 4

I dette kapitlet har jeg drøftet hvordan læren om arvesynden virker inn på læren om dåpens nødvendighet til frelse. Jeg har kommet frem til at det er menneskets del i arvesynden som gjør dåpen nødvendig til frelse. Mennesket står fra fødselen av ikke i et rett forhold til Gud. Gjennom dåpen blir menneskets synd tilgitt, Kristus gjenoppretter menneskets ødelagte forhold til Gud, og gir det del i frelsen.

Jeg har også drøftet sammenhengen mellom skapelsen og dåpens nødvendighet til frelse, og i den forbindelse spurt om ethvert menneske kan kalles Guds barn. Jeg har da kommet frem til at det er viktig å fremheve at mennesket er skapt, ønsket og elsket av Gud i dåpsliturgien. Men det er ikke på bakgrunn av dette at dåpen er nødvendig til frelse. Et menneske blir Guds barn i dåpen i den forstand at det er her mennesket settes inn i en spesiell relasjon til Gud. Alle mennesker hører Gud til i kraft av at det er skapt av Gud, men for at et menneske skal settes inn i frelsens sammenheng, er dåpen nødvendig.

I neste kapittel skal jeg drøfte hvordan dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk i en dåpsliturgi.

5 Hvordan bør dåpens nødvendighet til frelse komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi?

Jeg har sett på hva hvorfor dåpen er nødvendig til frelse, og skal nå drøfte hvordan dette bør komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi. Dette skal jeg som sagt gjøre ved å vurdere hvordan Den norske kirkes nye dåpsliturgi fra 2011 uttrykker dåpens nødvendighet til frelse. I den synoptiske fremstillingen av dåpsliturgier i kapittel 2 i denne oppgaven, pekte jeg på de steder i liturgien jeg mener er relevant for dåpens nødvendighet til frelse. Det er disse jeg nå først skal se på. Deretter vil jeg se på liturgien som helhet, for å se hvilken betydning dåpens nødvendighet til frelse får i forhold til andre tema. Deretter vil jeg særlig diskutere om metaforen ”Guds barn” bør brukes i en dåpsliturgi. Dette vil jeg diskutere fordi debatten omkring denne metaforen tydeliggjør spørsmålet om hvilket grunnlag dåpens nødvendighet til frelse bør forstås ut ifra.

Tilslutt vil jeg komme med et forslag til hvordan G 2011 kunne blitt styrket med tanke på å få frem dåpens nødvendighet til frelse.

5.1 Liturgiske ledd i G 2011 med relevans for dåpens nødvendighet til frelse

5.1.1 Ord om hva dåpen gir

Det første stedet som knytter dåpen til frelsen kommer tidlig i G 2011, under mottakelsesdelen: ”Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død. Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv, og innlemmes i den kristne kirke.”¹⁶⁶ Jeg mener at denne uttrykksmåten er med på å understreke dåpens nødvendighet til frelse. Her kommer det frem at synd og død er en del av menneskets livsbetingelser før det blir døpt. Det kommer ikke frem at mennesket har personlig del i arvesynden, men som vi skal se blir akkurat dét tematisert seinere i liturgien. At Gud gjennom sitt ord har lovet at han vil gi sin frelse i dåpen, blir sagt direkte her.

At dåpen innebærer en ny relasjon til Gud, kommer frem med ordene ”Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv.” Som vi har sett, er fellesskapet med Gud som gis i dåpen, et viktig tema i det bibelske materialet.¹⁶⁷ Med disse ordene får liturgien frem at mennesket er

¹⁶⁶ G 2011 kapittel 3, side 3

¹⁶⁷ Kap 4.1.3 i denne oppgaven

adskilt fra Gud i og med arvesynden, men at dåpen setter mennesket i fellesskap med Gud. Uttrykksmåten ”et nytt liv” er med på å understreke at den relasjonen man får til Kristus gjennom dåpen, er en annen enn den man har til Gud gjennom den naturlige fødsel, som hans skapning. I dåpen får mennesket *nytt liv*.

5.1.2 Johannes 3,16

Den første bibelteksten i G 2011 er Joh 3,16. Jeg mener denne teksten viser syndens alvorlige konsekvens, og dermed markerer at mennesker trenger frelse. Når dette verset står alene, knyttes frelsen opp til troen. I sin sammenheng i Joh 3, ser vi at det der er tale om dåpen som frelser. I G 2011 står verset i forlengelse av innledende ord om dåpen, og at den frelser mennesket fra synd og død (se avsnittet over). Dermed fungerer lesningen av Joh 3,16 i G 2011 godt som en understreking av dåpens nødvendighet til frelse.

5.1.3 Bønn ved døpefonten

Det tredje stedet i G 2011 som jeg mener formidler dåpens nødvendighet til frelse, er i bønnen ved døpefonten. Her er det tre ulike alternativer til bønner, og jeg mener alternativ B uttrykker dåpens nødvendighet til frelse mest tydelig av disse. Dette er fordi det er i denne det kommer frem at hvert menneske har personlig del i arvesynden: ”I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd.” Når det blir sagt at mennesket blir renses for all synd i dåpen, indikerer dette at mennesket er preget av synd før dåpen.

Jeg mener at alternativ A i G 2011 uttrykker seg svakere på dette punkt der det heter: ”I dåpen frir du oss fra synden og dødens lov.” Denne uttrykksmåten får ikke tydelig nok frem at menneskets *vesen* er rammet av syndefallet. Jeg mener den gir inntrykk av at mennesket lever under synd og død som omkringliggende betingelser for livet. At synd er en del av menneskets vesen, blir ikke betont her, og det er etter min mening en svakhet. Av samme grunn mener jeg alternativ C til bønn ved døpefonten i G 2011 heller ikke er godt nok, når det heter: ”du frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn.”

Jeg mener altså at alternativ B til bønn ved døpefonten er det alternativet som best får frem hva som gjør at dåpen er nødvendig til frelse, fordi den på en enkel og forståelig måte får frem at mennesket selv er preget av synd og skyld. Det er ikke uvesentlig å poengtere at de

to andre alternative bønner bærer med seg viktige element som jeg mener bør frem i en dåpsliturgi. Men når det gjelder å få frem *hvorfor* dåpen er nødvendig til frelse, legger de etter min mening ikke nok vekt på arvesynden og dens konsekvens for menneskets liv. Det er viktig at det ikke blir valgfritt å få dette tydelig frem i Den norske kirkes liturgi. Jeg mener derfor det kun bør være ett alternativ til bønn ved døpefonten, der man ivaretar denne setningen fra alternativ B: *I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus.*

Alternativ B kunne imidlertid blitt styrket ytterligere når det gjelder å formidle hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. At arvesynden innebærer at mennesket har vendt seg bort fra Gud, mener jeg burde blitt formidlet i denne bønnen. Samtidig kunne denne bønnen vært et godt sted å si at mennesket er skapt i Guds bilde. Guds-barn-metaforen bør også komme inn her, i kombinasjon med fødselsmetaforen. At dåpen er en nådens kilde, som gir frelse og nytt liv, er med på å styrke denne bønnen. Jeg mener derfor G 2011 hadde styrket sitt fokus på dåpens nødvendighet til frelse dersom bønnen ved døpefonten hadde sett slik ut:

”Evide Gud, du har skapt oss i ditt bilde. Du ønsker fellesskap med oss, men vi har vendt oss bort fra deg. I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Vi blir født på ny og får kalles Guds barn. Vi takker deg for denne nådens kilde, som gir frelse og nytt liv ved din Hellige Ånd.”

G 2011 unngår å uttrykke fortapelse for de som ikke blir døpt. Dette mener jeg er en forbedring fra G 1992, som lett kunne oppfattes slik da det i bønnen ved døpefonten ble sitert fra Joh 3,5: ”Herre Jesus Kristus, du har sagt at ingen kan komme inn i Guds rike uten å bli født på ny av vann og Ånd.” Som vi har sett tidligere har det vært vanlig i luthersk sammenheng å behandle sakramentet som noe Gud har bundet *oss mennesker* til, men ikke seg selv. Samtidig synes jeg det er bra at syndens alvor blir ivare tatt i G 2011, når Joh 3,16 står som fast lesetekst.

5.1.4 Dåpshandlingen

I selve dåpshandlingen i G 2011 blir det at dåpen gir tilhørighet til den treenige Gud markert fire ganger; i spørsmålet til foreldre og faddere (*Vil dere at NN skal døpes til Faderens og*

Sønnens og Den hellige ånds navn), i korstegningen (*Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham*), når vannet øses over hodet til baptisanden (*NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn*), og i tilsigelsesordene etter dåpen (*Den allmektige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet*). At dåpen gir fellesskap med Kristus, blir dermed angitt.

Synd handler dypest sett om å ikke leve sitt liv i fellesskap med Gud. Jeg mener dette bør uttrykkes i dåpsliturgien. Da vil ordene om det fellesskap med Kristus som dåpen gir, i større grad formidle hvorfor dåpen er nødvendig. Selve dåpshandlingen er ikke det ledd der dette bør komme frem. Som foreslått over kunne dette blitt uttrykt i leddet før dåpshandlingen, i bønnen ved døpefonten.

5.2 Dåpens nødvendighet til frelse i dåpsliturgien som helhet

Som vi var inne på i kapittel 2 i den synoptiske fremstillingen av liturgien, er takken for livet og skapelsesmotivet sentrale motiv i G 2011. G 2011 er relativt lang i forhold til de andre liturgiene vi har sett på. Jeg mener betoningen av takken for livet og mennesket som skapt tar for stor plass i G 2011 i forhold til dåpens nødvendighet til frelse, som jeg mener er et viktigere og mer sentralt motiv i dåpen. Det er ikke dermed sagt at menneskets som elsket og ønsket av Gud ikke er viktige motiv i en dåpsliturgi. Jeg mener det er bra at disse motivene nå er med. Jeg vil likevel foreslå å ta bort den ordrike takkebønnen i dåpsliturgien.

Det er to alternativer til takkebønn i G 2011. Motivene i alternativ A er mennesket som skapt i Guds bilde, takken for barna, Guds kjærlighet og omsorg for de døpte og de som har ansvar for dem. Motivene i alternativ B er takken for livet og barna som skal døpes, takken for kirken, og Guds omsorg. Alle disse motivene blir godt ivaretatt andre steder i dåpsliturgien. Takken for livet, og skapelsesmotivet kommer til uttrykk helt først i liturgien: ”Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som i dag skal bli døpt i Guds hus. Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg.” Guds omsorg og den døptes plass i kirken kommer til uttrykk i formaningen til fadderne. Dermed mener jeg at ingen sentrale motiv går tapt dersom man tar vekk takkebønnen fra G 2011.

Jeg mener også at den nye formaningen til *menigheten* i G 2011, kan bli tatt vekk. Kun ett av motivene i denne formaningen, om at det skapte en dag skal forløses, ville da gått tapt.

Dette kunne blitt tatt opp i slutten av fadderformaningen. Motivet i menighetens formaning om at Gud setter oss inn i sin verdensvide kirke i dåpen, er på sett og vis allerede nevnt innledningsvis i liturgien: ”Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv, og innlemmes i den kristne kirke.” Motivet om at menigheten har et kall og oppdrag, som vitner og tjenere for Gud, blir ivaretatt når dåpsbefalingen fra Matt 28,18-20 er fast lesetekst.

Jeg mener altså at takkebønnen og formaningen til menigheten bør tas bort fra G 2011. Dette hadde gjort liturgien kortere, noe som jeg mener er en fordel, og det hadde dermed gitt forholdsvis mer plass til, og styrket fokuset på dåpens nødvendighet til frelse.

5.3 Guds barn

Etter selve dåpshandlingen, oppsummerer liturgen hva som har skjedd i dåpen. I G 2011 blir metaforen ”Guds barn” brukt for å formidle dette. Bibelen er klar på hva det innebærer å bli ”Guds barn”, og dette er et godt uttrykk for hva som skjer i dåpen. Mennesket blir født på nytt og satt inn i en ny relasjon til Gud. Likevel mener jeg det er legitimt å stille spørsmålet om det er riktig å bruke metaforen ”Guds barn” i dåpsliturgien. Som vi så i H-2009 var det diskusjon om dette begrepet burde være med i liturgien. Begrepet ble brukt to ganger i G 1992, og det var særlig den første som flere reagerte negativt på, fordi de mente det kommuniserte et alt for negativt menneskesyn. Slik det står i G 2011 er mye av brodden tatt vekk i denne debatten, fordi det sentrale her ikke blir å beskrive hva et menneske er, men hva som har skjedd i dåpen. Her blir ikke ”Guds barn” satt i sammenheng med menneskeslektens synd og skyld. G 2011 uttrykker at ”Guds barn” er noe man blir i dåpen, og ikke i kraft av å være skapt av Gud.

Det sentrale spørsmål når det gjelder bruken av ”Guds barn” i en dåpsliturgi er: Skal man følge det bibelske språk, eller ikke? Og hva gjør dette med teologien i liturgien? Dette er ikke en uvanlig problemstilling når det er snakk om revisjon av liturgier.

”Endringer i liturgiens språk skjer sjelden uten smerte og motstand. For den troende representerer formen det dyrebare innholdet. Når formen endres, frykter man at også innholdet endres eller i verste fall går tapt. Derfor blir diskusjonen om språklige endringer lett en diskusjon om kirkelære og troskap mot bibelen [...].”¹⁶⁸

¹⁶⁸ Holter 2008:16

Å bruke ”Guds barn” om alle mennesker i dåpsliturgien byr, på den ene siden, på forvirring i forhold til det bibelske materialet, og bør av den grunn unngås. Dette taler for å ikke ha med metaforen ”Guds barn” i liturgien i det hele tatt. Da unngår man også å uttrykke at mennesker som ikke er døpt ikke er Guds barn.

På den andre siden, og dette argumentet mener jeg veier tyngre, er metaforen ”Guds barn” en god metafor for å beskrive den nye relasjonen et menneske får til Gud når det blir født på ny. Den viser hvordan det skjer noe nytt i dåpen. Dersom vi som kirke mener at dåpen er nødvendig til frelse, er det viktig at vi uttrykker nettopp dette. Skarsaune mener at eventuelle misforståelser knyttet til metaforen ”Guds barn”, kan bli ryddet av veien dersom man i liturgien klarer å formidle at dette er en metafor. En måte å gjøre det på, mener han er å styrke *fødselsmetaforen* knyttet til dåpen.

”[Når vi bruker fødselsmetaforen] er det umiddelbart innlysende at vi bruker en metafor. Og så – når man bruker barn-metaforen i kjølvannet av fødselsmetaforen, er det kanskje lettere å kommunisere at også den er metaforisk ment.”¹⁶⁹

Jeg mener ”Guds barn” er en god metafor som bør brukes i en dåpsliturgi. Slik den står i G 2011, mener jeg den er litt bortgjemt. Den bør imidlertid ikke stå slik at den kan sies å formidle et negativt menneskesyn, slik som i G 1992. Men den bør få en plassering som gjør den mer tydelig enn i G 2011. Som nevnt, mener jeg bønnen ved døpefonten er et egnet sted for å uttrykke at mennesket blir Guds barn i dåpen.

5.4 Oppsummering kapittel 5

I dette kapittelet har jeg vurdert G 2011 med tanke på hvordan dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk. Jeg har da kommet frem til at G 2011 har flere ledd der dette motivet kommer tydelig frem. Samtidig har jeg pekt på at G 2011 er en relativt lang dåpsliturgi, og at motiv som skapelse og takk for livet blir dominerende i forhold til dåpens nødvendighet til frelse. Jeg har derfor foreslått å ta bort to ledd i G 2011. Jeg har også diskutert bruken av metaforen ”Guds barn” i G 2011, og mener det er bra at den er med, men at den er noe bortgjemt slik den nå står, og derfor bør inn i bønnen ved døpefonten.

¹⁶⁹ Skarsaune 2007:2

6 Konklusjon

Problemstillingen jeg jobbet med i denne oppgaven var:

Hvorfor er dåpen nødvendig til frelse, og hvordan bør dette komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi?

Utgangspunktet mitt for denne problemstillingen var den sterke kritikken angående dåpens nødvendighet til frelse, som ble gitt da *Forslag til ny dåpsliturgi for Den norske kirke* var på høring fra september 2008 til september 2009. Kritikken handlet om at denne liturgien ikke tydeliggjorde hvorfor dåpen er nødvendig. Jeg ville derfor se nærmere på hvorfor dåpen er nødvendig, og hvordan dette bør komme til uttrykk i en dåpsliturgi.

Dette er et tema med en lang historie bak seg. Det at mennesket ikke står i et rett forhold til Gud fra fødselen av på grunn av synden, ble fremhevet i liturgiene fra reformasjonen til og med G 1992. Menneskets personlige del i arvesynden ble sett på som årsaken til at mennesket trenger frelsen som dåpen gir.

F 2008 uttrykte følgende: ”Vi er mennesker under synden og dødens vilkår, men i dåpen forenes vi med den oppstandne Kristus.” Denne liturgien sier da at mennesket trenger dåpen, fordi det lever i en verden som er preget av synd og død. I de innledende ord om dåpen, uttrykker G 2011 at dåpen frelser oss fra synd og død. Dermed uttrykker denne liturgien at dette er årsaken til at mennesket trenger dåpen; for å bli frelst fra synd og død.

Respondentene i H-2009 diskuterte i liten grad *om* dåpen er nødvendighet til frelse. Det de diskuterte var *hvorfor* den er det. Her fant jeg spor av reell teologisk uenighet. Noen argumenterte for at frelsen i dåpen må forstås ut ifra menneskets personlige del i arvesynden, mens andre mente den måtte forstås ut ifra skapelsen. Hvordan de ulike respondentene mente at frelsen skulle komme til uttrykk i liturgien, hang sammen med det de la som grunnlag for dåpen. Dette kom særlig frem i diskusjonen om metaforen ”Guds barn”. De som mente at frelsen i dåpen må forstås på bakgrunn av menneskets syndighet, argumenterte for at ”Guds barn” måtte brukes om de døpte. De som mente at dåpen må forstås ut ifra skapelsen, mente at ”Guds barn” måtte brukes om alle mennesker, fordi alle mennesker er skapt av Gud.

På bakgrunn av hovedargumentene som kom frem i høringen, drøftet jeg hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Mennesket har personlig del i arvesynden. Dette betyr at det fra fødselen av ikke kan velge i sitt forhold til Gud. Mennesket vil ha seg selv som Gud, og har vendt seg bort fra ham. I dåpen handler Kristus med mennesket. Mennesket får en ny relasjon

til den treenige Gud i dåpen, og kan fra da leve sitt liv i fellesskap med ham. Det er arvesynden som gjør dåpen nødvendig for mennesket. I følge bibelsk terminologi, kalles ikke alle mennesker "Guds barn." "Guds barn" er noe man blir i dåpen.

Dette betyr ikke at et menneske ikke er noe annet enn en synder fra fødselen av. Mennesket er også skapt og elsket av Gud. Gud ønsker fellesskap med mennesket. Men det er ikke på bakgrunn av dette at dåpen er viktig. Dersom mennesket har alt det trenger fra skapelsen av, er ikke det ikke nødvendig å bli døpt. Å hevde at dåpen må forstås ut ifra skapelsen, reduserer dåpens betydning fordi den da ikke blir nødvendig til frelse. Den forbindelsen dåpen har til skapelsen, er at de som blir døpt er Guds skapninger. Dette er imidlertid en viktig forbindelse, som bør komme til uttrykk i dåpsliturgien.

For å svare på hvordan dåpens nødvendighet til frelse bør komme til uttrykk i Den norske kirkes liturgi, vurderte jeg den nye dåpsliturgien fra 2011 på dette punkt. Jeg kom da frem til at denne liturgien kommuniserer at dåpen er nødvendig til frelse fordi mennesket har personlig del i arvesynden. Dette mener jeg korresponderer med det bibelske materialet og bekjennelsesskriftene om hvorfor dåpen er nødvendig. Likevel mener jeg liturgien bør være enda mer tydelig på hvorfor dåpen er nødvendig. Mitt forslag til hvordan man kan endre på G 2011 for å få til dette, er for det første å ta vekk to ledd fra denne liturgien som ikke sier noe om hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Disse leddene er takkebønnen og formaningen til menigheten. Motiv fra disse leddene blir ivaretatt andre steder i liturgien. For det andre mener jeg metaforen "Guds barn" er et godt uttrykk for hva som skjer i dåpen, og at denne derfor bør bli mer synlig. Det bør, for det tredje, kun være ett alternativ til bønn ved døpefonten. Den kan styrkes med tanke på å få frem hvorfor dåpen er nødvendig til frelse. Mitt forslag er at denne bønnen kan se slik ut:

"Evide Gud, du har skapt oss i ditt bilde. Du ønsker fellesskap med oss, men vi har vendt oss bort fra deg. I dåpens vann renser du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Vi blir født på ny og får kalles Guds barn. Vi takker deg for denne nådens kilde, som gir frelse og nytt liv ved din hellige ånd."

7 Forkortelser

7.1 Forkortelser institusjoner

MF: Det teologiske Menighetsfakultet

NFG: Nemnd for Gudstjenesteliv i Den norske kirke

PTS: Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo

TF: Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo

7.2 Forkortelser kilder

A 1920: Dåpsliturgien i *Alterbok 1920* (se litteraturliste)

BSLK: *Die Bekenntnisschriften Der Evangelisch-Lutherischen Kirche* (se litteraturliste)

F 2008: Dåpsliturgien i *Dåpsliturgi og høringsdokument – Saksutredning Forslag til Dåpsliturgi for Den norske kirke* (se litteraturliste)

G 1992: Dåpsliturgien i *Gudstjenestebok for den norske – del II Kirkelige handlinger* (se litteraturliste)

G 2011: Dåpsliturgien i *Gudstjeneste for Den norske kirke* (se litteraturliste)

H-2009: Høringssvarene fra Kirkerådets høring i 2009 vedrørende dåpsliturgien. Alle svar (se litteraturliste)

H-MF 2009: *Høringsuttalelse fra Det teologiske menighetsfakultet i forbindelse med forslag til ny ordning for hovedgudstjeneste i Den norske kirke*. (se kilder hentet fra Internett)

H-TF 2009: *Promissio og folkekirke - Perspektiver på gudstjenestereformen i Den norske kirke*. (se kilder hentet fra Internett)

N 1930: *Bibelen*, Det norske bibelselskap, Oslo 1930

NA 27: *Novum Testamentum Graece*, Nestle Aland, 27. Revidierte Auflage, Stuttgart – Deutsche Bibelgesellschaft 1993.

NO 1978: *Bibelen*, Det norske bibelselskap, Oslo 1978

NO 2011: *Bibelen*, Bibelselskapet, Oslo 2011

NT 2005: *Det nye testamente*, Det norske bibelselskap, Oslo 2005

8 Kilder

8.1 Bibelutgaver

Bibelen, Det norske bibelselskap, Oslo 1930

Bibelen, Det norske bibelselskap, Oslo 1978

Det nye testamente, Det norske bibelselskap, Oslo 2005

Bibelen, Bibelselskapet, Oslo 2011

Novum Testamentum Graece, Nestle Aland, 27. Revidierte Auflage, Stuttgart – Deutsche Bibelgesellschaft 1993.

8.2 Litteratur

Alterbok for Den norske kirke, Kristelige andaktsbøkers utgivelse, 2. opplag, Oslo 1922

Austad, T.: *Tolkning av kristen tro – Metodespørsmål i systematisk teologi*. Høyskoleforlaget, Kristiansand 2008

Danmarks og Norgis Kirke-Ritual 1685-1985. Gjenutgitt av Udvalget for Konvent for Kirke og Theologi, Danmark [Sabro] 1985

Die Bekenntnisschriften Der Evangelisch-Lutherischen Kirche. 8. opplag, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1979.

Dåpsliturgi og høringsdokument – Saksutredning Forslag til Dåpsliturgi for Den norske kirke
– Eide forlag, Oslo 2008

Ellingsen, T.: *Kirkeordinansen av 1537 – reformasjonens kirkelov* / oversatt av Terje Ellingsen. Verbum 1990

Elstad, H.: ”Dåpsliturgi og dåpsforståing”, i *Luthersk Kirketidende* 2003, s. 511-512 Luther forlag, Oslo

Flatø, L.: *Den store liturgirevisjonen i vår kirke 1886-1926 - en kirkehistorisk undersøkelse.*
Land og Kirke/Gyldendal, Oslo 1982

Fæhn, H.: *Gudstjenestelivet i Den norske kirke.* Universitetsforlaget, Oslo 1994

Grane, L.: *Confessio Augustana : oversættelse med noter : indførelse i den lutherske reformations hovedtanker.* Gyldendal, København 1959

Gudstjenestebok for Den norske kirke – Del II Kirkelige handlinger. Verbum Andaktsbokselskapet, Oslo, 1992

Gudstjeneste for Den norske kirke. Eide forlag, Stavanger/Oslo 2011

Gudstjenestereformen/ dåp - oppsummering av hørings svar. Sakshandsamar Lillian Mortveit Dittmann. Kirkerådet, 16. okt 2009.

Henriksen, J.O.: *Guds virkelighet – hovedtrekk i kristen dogmatikk.* Luther forlag, Oslo 1994

Henriksen, J.O.: *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet.*
Gyldendal Akademisk, Oslo 2003

Hesselberg, W.K. og G. Jensen: *Udkast til en forandret Høimesse-Liturgi.* Grøndal, Oslo 1883

Holter, S.W.: *Kom, tilbe med fryd – innføring i liturgikk og hymnologi*. Solum Forlag, Oslo 2008

Høringssvarene fra Kirkerådets høring i 2009 vedrørende dåpsliturgien. Alle svar. Motatt fra Kirkerådet via E-post den 9. februar 2012.

Mæland, J.O.: *Konkordieboken – Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*. Lunde forlag, Oslo 2000

Reform av Kirkens Gudstjenesteliv – Orientering om høringsdokumentene. Eide forlag, Bergen 2008

Radler, A.: *Kristen dogmatik*. Studentlitteratur, [Lund] 2006

Sannes, K.O.: *Dåpen og dens plass i kirkens liv*. H. Aschehoug og CO, Oslo 1978

Sannes, K.O.: *Troens kart – Guds landskap. Grunnlagsspørsmål i dogmatikken*. Luther Forlag, Oslo 2008

Skarsaune, Oskar: *Et lite notat om metaforen "Guds barn"*. Upublisert notat fra 2007.

Taule, R.: *Escolas ordbok – bokmål*. Escolas Forlag, Arna 1994

Wingren, G.: *Människa och Kristen – en bok om Irenaeus*. Verbum forlag, Älvsjö 1983

Wingren, G.: *Människan och inkarnationen – enligt Irenaeus*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund 1947

Wisløff, C.Fr.: *Martin Luthers Teologi – en innføring*. Lunde forlag, Oslo 1983

8.3 Materiale hentet fra Internett:

Høringsuttalelse fra Det teologiske Menighetsfakultet i forbindelse med forslag til ny ordning for hovedgudstjeneste i Den norske kirke. Oslo 14.09.09. Hentet fra Internett 26.01.2012:

<http://www.mf.no/doc//Uttalelser/2009%20Horingssvar%20til%20ny%20ordning%20for%20gudstjenesten%20og%20ny%20dapsliturgi.pdf>

Promissio og folkekirke - Perspektiver på gudstjenestereformen i Den norske kirke. [Samlet og kortfattet vurdering av høringen om gudstjenestereformen i Den norske kirke.] Hentet fra Internett 26.01.2012:

<http://www.tf.uio.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2009/gudstjenestereform.pdf>

Sak 24/10 i Saksdokumentet til Kirkerådets møte 27.-29. mai 2010. Hentet fra Internett 26.01.2012:

http://www.kirken.no/index.cfm?event=searchProgramPost&searchtype=adv_vedsak&searchstring=KR+24%2F10&vedsak=15&vedsak=14

Protokoll Ungdommens kirkemøte 2003. Hentet fra Internett 26.01.2012:

http://www.kirken.no/index.cfm?event=searchProgramPost&searchtype=adv_vedsak&searchstring=UKM+2003&vedsak=15&vedsak=14

Protokoll Kirkerådet 11.-12. september 2003. Hentet fra Internett 26.01.2012

http://www.kirken.no/index.cfm?event=searchProgramPost&searchtype=adv_vedsak&searchstring=KR+54%2F03&vedsak=15&vedsak=14

Protokoll Kirkerådet 15.-16. mars 2004. Hentet fra Internett 26.01.2012

http://www.kirken.no/index.cfm?event=searchProgramPost&searchtype=adv_vedsak&searchstring=KR+10%2F04&vedsak=15&vedsak=14

Statusrapport for arbeidet med Reform av kirkens gudstjenesteliv KM 3.2/7. Hentet fra Internett 30.01.2012:

https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:QLvP7XVE-WUJ:www.kirken.no/?event%3DdownloadFile%26FileID%3D14967+Statusrapport+for+arbeidet+med+Reform+av+kirkens+gudstjenesteliv&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESgS7lzDZucdpSzExRe9srXpKyemIRVooC4kOnSBs9D3hf4gmD0H88nZHP7KPZn2R836qmScTZgM Mr1zZE-AfF3DSFLHg5OnKoDeyGu1TYQysgJWocqY5aBNZTE28oPp0bRKyrf&sig=AHIEtbSVw5_r9-i0QfpI6kJW0hi45u95xQ&pli=1

Orientering om høring på gudstjenestereformen på bakgrunn av høringene og høringsutvalgene. Ved Paul Erik Wirgenes, avdelingsdirektør i Kirkerådet Tønsberg, 17. november 2009. Hentet fra Internett 20.01.2012

https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:aom2DnhHou4J:www.kirken.no/?event%3DdownloadFile%26FamID%3D102474+Orientering+om+høring+på+gudstjenestereformen&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESivseXe1oGRV8CD2-D-F8QOw1bi9DORmMD8J-CDyXMJcn1j7P41W5Q_U-sM1tu6S3EqVSA1Vn7zCbjl_kr7CjxM7TmdlFLLvXRA9ogtA6UCfSfMmP013J9ZIKVu5r2BHdfRZas&sig=AHIEtbQmMkje6M7fpF7FRJE8H7SdSggx5A

9 Bilag

Her siterer jeg de spørsmål fra H-2009 som jeg mener etterspør dåpens betydning for frelsen:

131. Bakgrunn

Dåpen er en Guds handling til frelse. Den knytter oss til fellesskapet med Kristus og kirken i livslang etterfølgelse. Men i en liturgi hører også andre motiver med.

Bakgrunnen for å foreslå endringer i dåpsliturgien var ønsket om en rikere liturgi enn den vi har i dag, særlig i forhold til de skapelsesteologiske aspekter. Det har også vært et klart ønske å få med et tydelig uttrykk for takk til Gud for det nye livet. Se Dåpsliturgien s 5.

[...]

133. Mottakelsen

Gjennom fokus på *det skapelsesteologiske momentet* skal liturgien i *mottakelsesdelen* uttrykke takknemligheten til Gud for livet. Samtidig introduserer inngangsordene dåpen som frelsehandling.

a. Mener dere at disse to momentene kommer til uttrykk på en god måte i inngangsordene? JA/NEI / Ikke tatt stilling

Forslaget legger til rette for fire ulikt formulerte inngangsord.

b. Mener dere at det er en fordel at det finnes ulike alternative inngangsord? JA/NEI / Ikke tatt stilling

c. Gi en vurdering av inngangsordenes innholdselementer og språklige bærekraft.

c. Hva slags helhetsvurdering vil dere gi av forslaget, sammenliknet med den nåværende dåpsliturgi? Tekstfelt

134. Dåpshandlingen

Dåpsliturgien andre del vektlegger dåpen som *frelsesformidling*.

a. Kommer dette tydelig nok fram i Forslaget? JA/NEI / Ikke tatt stilling
tekstfelt til begrunnet svar

b. Kommer det tydelig fram hvorfor dåpen er nødvendig? JA/NEI / Ikke tatt stilling
Tekstfelt til begrunnet svar

c. Uttrykker forslaget på tilstrekkelig måte sammenhengen mellom dåpen og troen?
JA/NEI / ikke tatt stilling
tekstfelt til begrunnet svar

Forslaget følger opp nåværende dåpsliturgi ved at forsakelsen og trosbekjennelsen alltid skal være knyttet sammen. Som en innledning til dette ledd er følgende formulering utformet, som uttrykk for hva *frelsen i dåpen* innebærer:

”L: Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår, men i dåpen forenes vi med den oppstandne Kristus. La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen:”

d. Mener dere ordlyd og plassering av denne setningen er tilstrekkelig for å ivareta dette momentet? JA/NEI / Ikke tatt stilling

Hvis JA

Hvis NEI

Forslaget legger til rette for tre ulikt formulerte bønner ved døpefonten.

Mener dere at det er en fordel at det finnes ulike alternativer for denne bønner?

JA/NEI / Ikke tatt stilling

e. Gi en vurdering av bønnenes innholdselementer og språklige bærekraft. Tekstfelt

[...]

136. Spørsmål ved døpefonten

I vår nåværende liturgi spiller Guds-barn-motivet en sentral rolle. Jf: *Så bærer vi med takk og tro våre barn til Herren i den hellige dåp. De er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn. Født på ny ved den Hellige Ånd.*

I Bibelen knyttes imidlertid ikke Guds-barn-motivet så ensidig til frelsen i dåpen som dette punktet i dåpsliturgien gir inntrykk av. Derfor har en i Forslaget valgt å bruke andre nytestamentlige motiver for å uttrykke dåpens frelsende betydning / den døptes nye status. Se Dåpsliturgien s 6.

d. Er dere enige eller uenige i dette? Enig / Uenig.

Gi eventuelle kommentarer.

[...]

140. Sammendrag

a. Mener dere at dåpsliturgien som helhet gir et godt bilde av hvordan vi som luthersk kirke forstår dåpen? JA/NEI/ Ikke tatt stilling

b. Hvordan vurderer dere liturgiens vektlegging av takken for det skapte livet i forhold til dåpens frelsende betydning?

c. Hvordan vurderer dere liturgiens språklige uttrykkskraft og slitestyrke?

d. Inneholder forslaget til dåpsliturgi noen mangler som forhindrer at det gir et samlet og godt uttrykk for kirkens tro og bekjennelse? JA/NEI